

1
STEPHANI BALVZII TVTELENSIS,
CANONICI REMENSIS,
EPISTOLA

AD CLARISSIMUM ET ERVDITISSIMUM VIRUM
SAMVELEM SORBERIVM,

De vita, rebus gestis, moribus, & scriptis

ILLVSTRISSIMI VIRI
PETRI DE MARCA
ARCHIEPISCOPI
PARISIENSIS.

PARISIIS,
Apud FRANCISCVM MUGVET, Typographum
Regium, viâ Citharæ, ad Insigne Adorationis
Trium Regum.

M. DC. LXIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

STERNI DAVY TYLLIS

CLARISSIMO ET ERUDITISSIMO VIRO
SAMVELI SORBERIO

STEPHANVS BALVZIVS TVTELENSIS,
CANONICVS REMENSIS.

S. P. D.

INTER multiplices rerum
humanarum casus, nihil nobis
accidere gravius potest, SOR-
BERI Vir Clarissime, quam
eorum; qui nobis cari fuerunt, exitus;
quantumvis maturi & felices videri pos-
sint ob longam ætatem, gestos honores,
genus, diuitias, patriam incolumem,
& cetera feliciū argumenta. Sunt
enim molles in calamitate mortalium
animi: faciliusque toleramus ludentem
fortunam, quam sæuientem. Sed is est
constitutus ordo in rebus humanis, vt
nihil perpetuum sit ac constans in hac
vita: neque frustra præstantissimus sa-
pientiæ pronuntiauit; dici neminem

A ij

4 DE VITA PETRI MARCÆ
posse beatum, quandiu inter mortales
agit. Nos autem numeris omnibus in-
felices profectò sumus, amisso nuper
Optimo Mecænate PETRO MARCA
PARISIORVM ARCHIEPISCOPO;
adeo vt nihil nobis reliquum esse videat-
ur, quàm vt id quod superest vitæ, in
lacrymis & mœrore transigamus. Hoc
vno tamen nomine, quod ad me atti-
net, felicem me quodam modo fuisse
existimauerim, quòd assidere valetudi-
ni ejus, fouere deficientem, satiari vul-
tu contigit; & quòd suprema ejus man-
data, vocésque excepi. Scis enim, VIR
ERVDITISIME, hanc esse non mi-
nimam partem humanæ felicitatis, si
quis præsertim ad virtutem & ad erudi-
tionem contendit, in ejus penetrasse
conscientiam, qui magnus vir & bonus
existimatur fuisse citra omnem contro-
uersiam. Sed intima illa quæ mihi cum
tanto viro intercessit olim familiaritas,
auget præsentem mœstitiam; dum men-
te repeto, quàm scitè ac doctè de omni
re, quæcunque in disceptationem quæ-
stionemque vocaretur, diceret vel im-
paratus, mihique sæpe interroganti de
grauissimis rebus admirabili facilitate

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. S
responderet, ac difficultates omnes
summoueret. Has, aliásque hominis vir-
tutes tu disertè admodum expressisti in
ALLOCVTIONE tua, quæ meo nomi-
ni inscripta est: in qua etiam me admo-
nes, vt quæ de vita studiísque ejus peni-
tiora noui, ac morbi fatíque historiam
describere non recusem. Pareo lubens.
Iamdiu enim est, ex quo integrum opus
de vita præstantissimi viri edere institui;
sed nunc tuo hortatu magis, cùm te ab
aliquot annis delegerim, quem præci-
puè colerem, & cui essem, sicut sum,
amicissimus. Interim ergo dum opus
illud meum absoluator, visum est mo-
rem tibi gerere, & in antecessum præ-
mittere aliqua de vita rebúsque ejus. Et
cùm inuestigare, cuinam potissimùm
hanc meam narrationem inscriberem,
tu in primis occurristi, multis de causis;
sed ob illam præcipuè, quòd tuo horta-
tu, vt dixi, hanc scriptionem aggressus
sum; tum etiam quòd vir optimus te in
suam amicitiam ac familiaritatem peni-
tissimè admiserat, postquàm eruditio-
nem tuam, prudentiam, ac pietatem
agnouerat. Quidni ego iisdem vestigiis
insisterem, qui, viuentē eo, nihil anti-

quiuis habui, quàm vt omnia dicta factaque ejus vice legis obseruarem? Sed antè quàm destinata componam, rependum videtur de origine ejus; quòd alicujus momenti sit, bonis ac nobilibus atauis prognatum esse. Hinc ergo exordiar.

MONTES Pyrenæos, quæ Gallias ab Aragonibus Nauarrisque disternant, accolunt BENEARNI, Gallica gens, sed quæ tamen aliquid admixtum habet Hispanici moris. Vetus illic & illustris est FAMILIA MARCARVM: in qua sexcentis ferme abhinc annis militari fama claruit GARSIAS MARCA Præfectus equitum Gastonis Benearnorum Principis, quum is anno M.C.XVIII. Cæsaraugustam Aragonum ciuitatem obsedit, cepitque, vt ex archiuo Ecclesiæ B. Mariæ Columnensis (vulgò *Nuestra Señora del Pilar*) apud Cæsaraugustam collegit Melchior Solerius Abbas Canigonensis, auctor Hispanus. Posterius ejus, vt ex monumentorum fide constat, militaribus & ipsi studiis inclauerunt; auitæ erga Principes suos fidei & reuerentiæ retinentissimi; & memores Garsia, gentis auctoris: donec al-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 7
ternantibus rerum humanarum vicibus,
inter togatos haberi cœpere circa an-
num M. CCCC. XL. Ea enim tempesta-
te præclarus in primis fuit Petrus de
Marca, vir in Iure consultissimus: qui
negotiorum procuratori generali in
vniuersis Principis sui ditionibus admo-
tus est, & ad Præfidentiam Consiliorum
ejus tandem euectus. Non immorabor
in recensendis Petri posteris, ne nunc
longiùs incepto abierim. Memorabun-
tur autem in tempore, quum, vt dixi,
opus illud meum de vita Illustrissimi
Mecænatis publicæ luci dabitur. Hunc
interim librum honori ejus destina-
tum, tametsi incondito sermone scri-
ptum, professione pietatis excusatum
iri spero.

Ex ea igitur generis claritate in Be-
nearnis ortus est PETRVS DE MARCA,
in oppido Gantensi, haud procul vrbe
Palensi, IX. Kalendas Februarias, anno
M. D. XCIV. patre IACOBO; matre
CATHARINA LARTETA, singu-
laris exempli femina. Septimo mense
editus, cùm in imbecillo tenuique cor-
pusculo vires ad fugendum non adef-
sent, lactis in os immissione primum

8 DE VITA PETRI MARCÆ
vitæ mensem transegit. Dein accedere
ad mammas labella ; fuetóque infan-
tium more nutrimentum hausit. Ve-
rùm cùm ipse vix quadrimestris esset,
nutrix grauida effecta, puero mammam
præbere prohibita est: quem cùm à se
diuelli eo prætextu ægrè pateretur, lac
caprinum muliebri melius esse dicti-
tans, quo vtentes rusticorum pueri ad
eam qua vigere solent corporis firmitu-
dinem perueniunt, eò traxit parentes,
vt sinerent eum lacte caprino per reli-
quum infantiaë tempus educari. Ea tem-
pestate Calvinismus fœdè grassabatur
in Benearno, vbi Catholicæ religionis
publica professio jam ab anno M. D.
LXIX. publico Edicto vetita erat; ex-
pulsis insuper sacerdotibus Dei, atque
omni ritu sacrorum in exilium acto, ne
quid vsquam priscaë religionis occurre-
ret. Et cùm intelligerent pauci qui su-
pererant Catholici, vnum esse in Eccle-
sia baptismum, quod ritè quoque ab hæ-
reticis vsurparetur; liberos suos, ob
penuriam sacerdotum, Ministris hære-
ticorum tingendos offerebant, pessimo
exemplo. At non Iacobus filium suum
citra conscientiam Presbyteri voluit

baptizari: sed extra fines patrios defer-
 ri curauit, in diœcesim videlicet Tar-
 biensem; vbi Romana sacra publicè
 colebantur, nullo contradicente. In
 monasterio igitur sancti Petri Gene-
 rensis, à monacho Benedictino, qui tum
 ex vsu prisco Parochi officium illic im-
 plebat, baptizatus, Petri nomine do-
 natus est. Sed haud dubiè prætermitti
 non debet, bonum illum monachum in
 modum oraculi addidisse baptismi cere-
 moniis celebrem illam Iesu Christi
 sententiam: *Tu es Petrus; & super hanc
 petram ædificabo Ecclesiam meam.* Sciant
 quibus moris est fortuita aspernari, in-
 esse illis interdum aliquid fatidicum,
 quod neque tolli, neque mutari fas est.
 Nam secundum imprudens monachi
 effatum, sic Marca per omnem vitam,
 etiam matrimonij curis illigatus, stu-
 duit fidei Catholicæ aduersus hæreticos
 stabiliendæ, rebúsque Ecclesiæ conser-
 uandis, vt jam anno M. DC. XXV. haud
 multum triginta annos egressus, Re-
 staurator tamen & Tutelaris Catholicæ
 religionis in Benearno, Columna Ec-
 clesiæ, personarúmque Ecclesiastica-
 rum Protector, publico elogio dictus

IO DE VITA PETRI MARCÆ
fit à Clarissimo Viro Ioanne Bordanoua
Canonico Lascurrenfi in libro tunc Pa-
risiis edito de Statu tribunalium Eccle-
fiasticorum, qui in omnium manibus
versatur, cuiusque noua dein editio
prodiit ante hos decem annos. Neque
destitit postea, quum post mortem
amantissimæ vxoris ex Parlamento Pa-
lensi, vbi Præsidis munere fungebatur,
in Sacrum Consistorium adlectus est,
quin res & personas Ecclesiasticas suo
semper fauore præsidioque confoueret:
quod & maiori pondere confecit, post-
quàm beneficio piissimorum Regum, ad
Conforanensem primùm, dein ad To-
losanam, ac Parisiensem Cathedras eue-
ctus, & à Summis Pontificibus approba-
tus, intellexit locum esse virtutibus pa-
tefactum. Nunc ad incepta redeo.

Admodum adolescentulus sedem ac
magistram studiorum habuit ciuitatem
Auscorum, qui Aquitanorum clarissimi
dicuntur à Pomponio Mela vetusto scri-
ptore; vbi literas humaniores didicit
apud Patres Societatis Iesu; qui ani-
mum ejus postea Philosophiæ præceptis
imbuerunt in Collegio Tolosano. Dein-
de per tres continuos annos in Acade-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. II
mia Tolofana, quæ tum in Iure docen-
do ceteras Europæ facillimè anteibat,
Ius Ciuile & Canonicum audiuit; vsus
magnis doctõribus, Gulielmo Marano,
Gulielmo Cadano Scoto, Vincentio
Chabotio, & Iano à Costa, qui tum pu-
blicè Ius vtrumque in ea ciuitate profi-
tebantur. Sed in primis secutus est Ca-
danum, tunc interpretantem Nouel-
lam Constitutionem cxxiii. Impera-
toris Iustiniani; virum, vt ipse aiebat,
in vtroque Iure consultissimum, sed qui
Canonicum calleret ad miraculum,
bonasque literas Legum ac Canonum
cognitioni addidisset: eorûmque tardi-
tatem deplorabat, qui obscuritatem in
Cadano deprehenderent. Memoria te-
neo solitum ipsum narrare, optimam
methodum studendi Iuri Canonico sibi
ab eo viro traditam; atque illum addi-
disse stimulos iuuenili animo, dum dili-
gentiam ejus, ac sagacitatem, natûm-
que ad literas ingenium laudibus iden-
tidem extolleret. Ea nimirum fuere
præclara initia magnarum rerum quæ
postea secutæ sunt, & fundamenta sin-
gularis eruditionis quam sequens ætas
in Marca est admirata, quàmque nos

omnium intimè agnouimus ex assiduo conuictu. Struebat videlicet jam fortuna magnum virum, celeberrimum in vtraque toga mox futurum. Nam paulò post, anno nimirum M. DC. XV. in supremum Benearni Consilium cooptatus, sapientissimi Senatoris, & amantissimi patriæ ciuis munus summa cum omnium laude exercuit, licèt tenera ætas ei oneri sufficere posse haud videretur. Sed non vltra progrediar, quin te heic paulisper detineam, mi Sorberi, vt tecum admirer arcana diuinæ prouidentia; quæ iuuenem, nullis rerum experimentis edoctum noscere ingenia hominum, rudem adhuc infidiarum seculi, versutiis tamen hæreticorum exposuit, talique in tempore capeffendæ reipublicæ iter ingredi voluit. Solus enim in illo Consilio Catholicus fuit, dum college ejus omnes Calvinianis erroribus impliciti erant. Impatienter id proculdubio ferebat Marca. Itaq; nunquam cessauit à conquirendis remediis aduersùs tam ingens malum; donec ejus precibus & votis exoratus Deus, huc flexit corda Christianissimorum Regum, vt neminem in eo Senatu esse

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 13
paterentur alterius religionis professorem, quàm Catholicæ. Vidit optimus vir redditam penatibus auorum religionem priscam, iis postea leges dantem quibus per tot annos subiecti fuerant Catholici; cùm sæuiantibus Edictis proscriberentur, non aliam ob causam, quàm quòd gliscenti perfidiæ Caluinistarum, acriùs quàm temporibus illis permissum erat, se opponerent.

At Marca, egregiæ tum spei iuuenis, MARGARITAM FORGVESIAM, splendidis natalibus ortam, quippe è nobili & vetusta apud Aquitanos Leuitanensium Vicecomitum familia prognatam, sibi ea tempestate junxit: quam postea defunctam anno M. DC. XXXII. doluit vehementer, licet plures liberos in solatium marito reliquerit. Ea fuit causa non repetendi matrimonij. Narra-
bat ipse, primum annum qui optimæ & amantissimæ conjugis mortem secutus est, citra ostentationem transactum à se esse in luctu, quòd desiderium extinctæ non posset pati, cum qua vixerat mirâ concordia per tot annos. nec vnquam oblitus est.

Incidit in ea tempora grauis occasio,

14 DE VITA PETRI MARCÆ
in causa fidei , apud Benearnos , quæ
latere Marcam non fineret. Rex quip-
pe Ludouicus XIII. vestigia Patris
Henrici relegens , (quem compertum
habebat animo destinasse rem Catholi-
cam in ea regione prorsus restituere , ni
morte præuentus fuisset) Decreto sacri
Consistorij lato apud Fontem-Blaudi ,
oppidum diœceseos Senonensis Palatio
regio nobilitatum , vii. Kalend. Iulij
anni M.DC. xvii. statuit vt libera bono-
rum omnium ad Ecclesias & personas
Ecclesiasticas in Benearno pertinen-
tium possessio ipsis permetteretur , siue
illa decimæ essent , siue alterius condi-
tionis. Atque vt promptior esset illius
Decreti executio , sacra Principis epi-
stola commeauit ad Ecclesias Benear-
nenses quæ se Reformatas dicunt : quâ
jubebantur delegatos ad Comitatum
mittere , queis coram restitutio illa fie-
ret. Eam ob rem Ministris hæretico-
rum , atque aliis quampluribus ejus-
dem sectæ hominibus apud Orthesium
(Benearnensium id oppidum est ad Ga-
barum fluuium , in diœcesi Aquensi)
conuenientibus A. D. xiii. Kal. Augu-
sti , vna omnium vox fuit , vitam antè

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 15
amissuros, quàm restitutioni ei consen-
tirent, qua pessumdari statum religio-
nis ac reipublicæ in Benearno manife-
stum erat. Quæ vox altiùs penetrabat,
quàm vt oporteat obliuisci. Missus ita-
que Lescunius Senator Palensis, nihil
intentatum reliquit, quo Regis ani-
mum à proposito dimoueret: sed effi-
cere non potuit, quin mense Septem-
bri Edictum exiret à Principe, quo Ca-
tholici ritus in vniuersas Benearni pa-
rœcias reuocabantur, ac Decretum
mense Iunio latum confirmabatur. Se-
quenti tum anno Renardus, libellorum
supplicum in Regia Magister, in Be-
nearnum missus, cum amplissima pote-
state, vt Edicti executionem vrgeret,
cùm Palum peruenisset A.D.VII. Iduum
Iuniarum, sequentibus dein diebus plu-
rimum operæ posuit in tam laudabili
negotio. Verùm obstinatorum nimis
pertinax ingenium eò vsque processit
audaciæ, vt habito Senatu amplissimo,
Decretum ab iis perscriptum sit III. Kal.
Iulij anni M. DC. XVIII. eorum senten-
tiæ, vt fit, accedente Marca, licèt inter
deliberandum contradixisset: quo pa-
lam pronuntiarunt, actis inferi non

posse regium illud Edictum quod supra retuli, neque etiam Decretum quod præcefferat: quinimò postulandum esse à Ludouico, vt res in eodem statu, in quo tunc antea erant, esse fineret; si saluam rempublicam, suorumque subiectorum incolumitati prospectum vellet. Senatusconsulti hujus exemplum, cum sua ad Principem relatione, misit confestim Renardus; ac postridie Kalendas Iulias, Palo excessit. Discessum ejus secuta sunt varia & multiplicia cœlo terræque prodigia. Etenim, ne singula commemorem, v. Nonas terra bis tremuit in vnico Benearno; (adnotatum quippe tum, non alibi contigisse illum terræ motum) Lascurrensis Ecclesiæ tintinnabulum sponte signum dedit, nulla mortali manu tactum; pluit demum sanguine; eoque infectæ arbores, & spicæ segetum ac frumentorum. Sepulcra quoque operta sanguine haud procul Olorone ciuitate. Crucem quin etiam rubeam in aëre visam discurrere, quidam tradidere. Atque hæc facilitate credentium vulgata cum plerique, more humani ingenij, interpretarentur vt futurorum præfagia; alij, vt diuersa sunt

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 17
sunt hominum ingenia, iræ numinis ad-
scriberent: quidam tamen ab vtrisque
dissentientes, ad solos naturalium cau-
sarum nexus referebant. quod propius
vero crediderim. Neque multò post,
VIII. nimirum Kalendas Augusti, è Sa-
cro Regis Consistorio scribuntur ad Se-
natum Palensem literæ nomine Princi-
pis, vt fit: quibus jubebatur quantocyus
Edictum anni superioris in acta Curiaë
referre, ejusque executionem matura-
re, & cetera quæ ad rem quoquo modo
pertinerent, sedulò agere; sciturus
Regem ea auctoritate aduersùs rebelles
vsurum, quam pietati ejus ad coërcen-
dam talium temeritatem commisit
Deus. Narrabo tibi, VIR CLARIS-
SIME, rem adeo incredibilem, vt vix
fidem apud posteros habitura sit. Cùm
optimos illos Calvinistas, qui tum ne-
gotiis publicis præerant apud Benear-
nos, quique se sapientissimos rerum exi-
stimabant esse, latere nequaquam pos-
set Christianissimi Regis consilium de
restaurando Catholicæ religionis exer-
citio in ea regione; tamen, quæ fuit il-
lorum temeritas, post intellectam ex
frequentibus rescriptis voluntatem re-

18 DE VITA PETRI MARCÆ
giam, vltimis ejus literis apertissimè testatam, ausi sunt dicere in os ejus, quum in Aquitania degeret, mandatum illud postremum, de quo suprà memoravi, non sine ambagibus esse, neque ipsis liberum fuisse regiis jussis obsequi. Actum erat prorsus de religionis negotio, ac præclarum sanctumque Ludouici consilium infectum remanebat; ni suadente ac vrgente IACOBO MARCA, qui ad Comitatum ea de causa venerat, Rex iter Benearnicum arripuisset anno M. DC. XX. licèt contra tendente Lescunio, qui sectæ suæ ruinam in eo positam esse intelligebat. Memoratur Luynij vox, qui tum præcipua apud Principem gratia vigebat; quum Iacobo dixit, quandoquidem ita ipse suaderet, iturum Ludouicum in Benearnum; sed euentum Iacobo haud dubiè imputandum iri, si res secus quàm dicta sit caderet: quippe Principi cauta potius consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placere. Pollicebatur enim Iacobus, cuncta aduenienti Ludouico cessura. Porro heic se Petro obtulit occasio strenuè laborandi pro religione auita: cujus restituendæ modum, & arcana

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 19
confiliorum, in quibus omnis hæc ratio
sita est, & Regi ipsi, & participibus se-
cretorum ejus aperuit. Quo factum est,
vt cùm anno M. DC. XXI. sapientissimus
Princeps Consilium Palense in Parla-
mentum, more Francico, mutaret; me-
mor operæ ingentis quam in fidei ne-
gotio posuerat Petrus, ejus merita re-
pendit noua Præsidis dignitate, quam in
eum gratis contulit, indultâ etiam pro-
lixâ ætatis veniâ. Meminit ipse hujus rei
in Libello Barcinone edito anno M. DC.
XLVI. pro defensione libri De Con-
cordia Sacerdotij & Imperij. Referam
autem ipsa verba: *Sed vno auulso non de-
fuit alter, qui rem Christianam promoueret,
felicis memoriæ IACOBVS pater quondam
meus: cujus laboribus, adjuncta quoque sol-
licitudine & industria mea, id effectum est,
vt Edicti Regij pro restauranda per vniuer-
sas Benarni paræcias religione, bonisque
Ecclesiasticis restituendis lati executio, ca-
uillationibus hæreticorum per longi temporis
moras elusa, ab ipso gloriosissimæ & immor-
talis memoriæ Rege Ludouico XIII. per-
petraretur.*

Hactenus res domi gestas placuit per-
stringere. Nunc major rerum mihi nas-

20 DE VITA PETRI MARCÆ
citur ordo ; ex quo abductus à patria ,
& in Sacrum Consistorium euocatus,
quod exeunte anno M. DC. XXXIX. con-
tingit , quamplurimas proferendi inge-
nij illustres occasiones nactus est. quod
qua ratione actum sit, paucis expediam.
Fortè iis diebus Rex Ludouicus XIII.
causâ exciderat in Sacro Consistorio.
Existimabat ipse , injustè fuisse judica-
tum. Itaque de ea re conquestus apud
Virum Superillustrem PETRVM SE-
GVIERIVM GALLIARVM CAN-
CELLARIVM , ei coram Eminentissi-
mo CARDINALE RICHELIO præ-
cepit vt duos viros eruditione ac pieta-
te præstantes deligeret , in illud Consi-
storium admittendos : neque se curare,
Parisiensēsne forent , aut ex prouinciis,
modò tanto muneri pares reperirentur.
Tum temporis Marca , qui à Parlamen-
to Palensi delegatus in Comitatu dege-
bat , Cancellario innotuerat. Igitur
Seguierius (fuit enim semper illi viro
mira erga eruditos omnes ac literatos
beneuolentia ; vt non injuriâ SECVL I
NOSTRI MECÆNAS dictus sit)
Clarissimum Virum PETRVM PV-
TEANVM , Bibliothecæ Regiæ Præfe-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 21
ctum, in suas ædes euocat; orátque, vt
pro ea quæ illi cum Marca erat amici-
tia, ei persuadeat rem ipsi honorificam,
reip. vtilem, ac Principi gratam factu-
rum, si seposito tantisper repetendæ pa-
triæ desiderio, Lutetiæ cum dignitate
vellet habitare: ceteros magnis ambi-
tionibus expetere, vt in numerum Con-
sistorianorum admittantur; ipsi illud
in primis beatum contingere, quòd à
Principe expeteretur. Recepit lubens
Puteanus se facturum. Ad Marcam er-
go specie visentis ingressus, destinata
in longum jaciens, exquirat quod ei con-
siliu[m] esset post peracta negotia quo-
rum causâ heic attinebatur; velítne re-
uifere patrios lares; an verò Lutetiæ
commorari, vbi eminentes virtutes ali-
quo in pretio sunt? Ad quæ Marca mo-
destè, vt assolet, respondit, si alicujus
gratiâ statueret vitam degere Parisiis,
id haud dubiè facturum vt Puteani ami-
citia frueretur: sed præterquàm quòd
nullum sibi in Vrbe negotium erat, nul-
læ occupationes, cupere se in patriam
redire; vbi, procul Urbis inlecebris,
cum dignitate licebat viuere. Tum Pu-
teanus, non vltrà differendum ratus,

rem ordine, vt sese habebat, exponens; Neque tibi, inquit, deerit dignitas, neque occupationes. Velis tantummodo. Quid moror diutiùs? Marca ad Cancellarium deductus, & honorificè ab eo acceptus, ac paucis pòst diebus apud Ruellum Cardinali Richelio monstratus, demum Regi indicatus, mirabili vtriusque approbatione in Sacrum Consistorium adlectus est; adeo vt asseuerauerit Ludouicus, se, si Marca sibi tunc in mentem venisset, Cancellarium fuisse liberaturum onere conquirendi hominem, quòd sibi probè cognitus esset; *amicum* etiam *suum* esse Marcam dictitans. Inutile fuerit referre, quàm sanctè jus suum cuique tribuerit, quandiu inter Consistorianos sedit. Id vnum adnotasse sufficiat, omnium in se ora vultùsque conuertisse, dum quotidie in eo collegæ ejus deprehenderent admirabilem quandam sapientiam, cum magna eruditione conjunctam. Crescit enim (vt rectè scriptum est ab auctore dialogi de claris Oratoribus) cum amplitudine rerum vis ingenij: nec quisquam claram & illustrem orationem efficere potest, nisi qui causam pa-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 23
rem inuenit. Quæ porro tam magnæ
menti sese offerre poterat causa in Par-
lamento Benearnensi, quæ non infra
magnitudinem ejus jaceret?

Anno M. DC. XL. Historiam Benear-
ni, & circumjacentium populorum,
antea ipsis quoque indigenis aut pror-
sus incognitam, aut fabularum admix-
tione fœdè laceratam, ac deprauatam,
Marca edidit summâ curâ & diligentia;
ejusque fidem probauit auctoritate ve-
terum Historiarum & Geographiæ scri-
ptorum, ac etiam actorum veterum ex
uariis archiuis & manuscriptis codicibus
descriptorum, quæ publici item juris
facta sunt. Dicata autem à Marca fuit
Illustrissimo Seguierio, velut æternum
obseruantia in eum suæ monumentum.

Sequens mensis Martius materiam
præbuit nouis sermonibus, ob editio-
nem Libelli Parænetici ad Antistites
Regni, de cauendo schismate, quod præ-
foribus adesse nuntiabat Optatus Gal-
lus. Sub eo namque nomine latere vo-
luit auctor; satis alioqui cognitus, si
laruam illi detrahere liberet. Occasio-
nem turbandi sumebat ex editione Vo-
luminum de Libertatibus Ecclesiæ Gal-

24 DE VITA PETRI MARCÆ
licanæ, quæ anno superiore prodierant
curâ Clariss. Viri Petri Puteani; atque
item ex rumore vulgi, differentis eam
Cardinali Richelio mentem esse, vt
omisso Episcopo Romano, Patriarcha
in Galliis constituatur. Aiebat præte-
rea, magnum virum in partes tractum
promissis ingentibus, qui scripto defen-
deret quæ pro ea causa Cardinalis factu-
rus erat. neque dubitatur, quin Mar-
cam intelligeret. Cùm inuidia hæc gra-
uaret Cardinalem, eodémque telo Rex
peti videretur, ad quem omnia Richelij
consilia referri omnes nouerant; Marcæ
per Archiepiscopum Burdegalensem
Regis nomine imperatur, vt aduersus
hunc Libellum scribat; sed ea metho-
do, ne Libertates Ecclesiæ Gallicanæ,
quas per latus non occultè petebat Op-
tatus, aliquam paterentur injuriam;
quinimò id sedulò ageret, vt omnes in-
telligerent Libertates illas nihil detra-
here de reuerentia quæ debetur Roma-
næ Sedi, quam præ cunctis semper na-
tionibus Galli constantissimè retinue-
runt. Suscepit curam libens. Neque
enim fas erat repugnare Principi, cui se
carissimum esse sciebat, præsertim iusta

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 25
imperanti; non Cardinali Richelio, cui
omnia Regis consilia innitebantur, quí-
que Marcam plurimi haud dubiè facie-
bat. Itaque anno M. DC. XLI. editis
Dissertationibus DE CONCORDIA
SACERDOTII ET IMPERII, *sive*
DE LIBERTATIBVS ECCLESIAE GAL-
LICANÆ, (hanc enim interpretationem
apponi in limine efflagitavit Typogra-
phus, quòd ex eo librum existimaret
vendibiliorem futurum) sic scriptionem
suam temperavit, vt relicta discussione
juris quod vtrique Potestati competit,
ad solam facti inquisitionem, quæ fines
veterum possessorum demonstrare pos-
set, se contulerit; vt ipse præfatur in
Admonitione ad Lectorem. Porro
quod spectat ad reuerentiam, quæ Sedi
Romanæ debetur; tanta eam testimo-
niorum ex antiquitate petitorum nube
asseruit, ac tam disertè, vt fas sit existi-
mare, neminem vnquam, non dicam
Gallum, sed nec Hispanum etiam, aut
Italum, qui modò intra limites æqui
constiterit, auctoritatem Romani Pon-
tificis in altiori fastigio conlocasse.
Offendit tamen (quis crederet) hic
Liber Romana ingenia, nullam aliam

26 DE VITA PETRI MARCÆ
ob causam, vt Mecænas existimabat,
quàm quòd in fronte operis admoneret
heic agi de Libertatibus Ecclesiæ Galli-
canæ. Vnde Romanis (*quorum aures*
teneritudine quadam plus trahuntur ; vt ait
Auxiliaris Præfectus, apud antiquum
scriptorem vitæ sancti Hilarij Episcopi
Arelatensis) promptum fuit sibi per-
suadere, illum Libertati Ecclesiasticæ
aduersari, qui de Libertatibus Ecclesiæ
Gallicanæ ('proh nefas ! ') agebat ex
professo.

Ea tempestate, v. videlicet Kalend.
Ianuarij anni sequentis, Rex Ludouicus
XIII. ad Episcopatum Conforanorum,
cui tunc ob paralysem renuntiauerat
Bruno Ruada eorum Episcopus, Mar-
cam animo lubentissimo Nominauit, ac
gaudenti. Fas enim fit audita loqui.
Sanè credi vix potest, quantum ea res
placuerit omnibus iis quibus aliqua ho-
nesti cura erat. Nuncius certè Aposto-
licus, qui tum Parisiis degebat, Hiero-
nymus nomine, viri laudes insigni elo-
gio profecutus est in epistola ab eo scri-
pta Kal. Iulij anni M. DC. XLIII. ad Emi-
nentissimum CARDINALEM ANTONIVM
BARBERINVM, VRBANI VIII. Summi

Pontificis fratris filium; qua eum ultro flagrantissimè rogavit, vt suffragatione sua apud Pontificem iuuaret Marcam, dignum haud dubiè, vt scribit, qui Conforanensi Ecclesiæ præficiatur. Cardinalis verò ille, vbi semel ei Marca innotuit, sic eum in suam recepit amicitiam, sic negotia ejus in diuersis occasionibus procuravit, etiam antè quàm rogaretur, vt Marcæ prorsus persuasum fuerit neminem diligentius aut flagrantius amari ab illo Cardinale. Ipse verò fratris ejus, Eminentissimi CARDINALIS FRANCISCI BARBERINI, cujus quoque dein singularem benevolentiam & humanitatem expertus est in omnibus suis negotiis, auctoritatem & auxilium imploravit; vt approbato Principis de se judicio, Conforanensis Ecclesia vtilem deinceps habere posset Episcopum. Respondit is humanissimè, suo more, operam Marcæ suam non defuturam apud Pontificem: sed quædam in Libro de Concordia Sacerdotij & Imperij scripta esse, quæ molliri oporteat, vt delicatis quorundam ingeniis satisfiat: id verò si semel præstitum sit, sperari posse vt quamprimùm Marcæ

voti compos euadat. Interim à Pontifice delegatur Episcopo Marinoneo, Luca Holstenio, atque aliis quibusdam ministerium, vt Librum illum seriò perlegant, adnoténtque si quid contra debitam Romanæ Sedi reuerentiam exciderit auctori. Et Holstenius quidem quamplurima in eo contineri retulit, quæ explicatione indigerent; quædam etiam esse quæ Romana jura violent, sed in occulto. tanto quippe ac tam singulari artificio librum hunc esse perfectum, vt distingui vix possit, quæ pars ejus Ecclesiæ Romanæ faueat, quæue noceat. At Marinoneus, vir apud Italos singularis eruditionis famâ celebris, scripto prompsit sententiam, pro Marca honorificam, & Romanis haud spernendam. Asseueravit enim, nihil in eo opere contineri, quod notâ inurendum sit, neque permittendum esse Librorum Censoribus vt in illud sæuiant; quinimò tam doctè, ac eruditè, nouâque methodo, auctoritatem Romani Pontificis per Gallias & ceteras Occidentis & Orientis prouincias illic asseri, vt vel ob hoc ipsum auctori ejus deberi existimet majus aliquod

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 29
præmium, quàm sit Conforanensis Epif-
copatus : grates quin etiam agendas.
Scilicet tanta est vis veritatis , vt etiam
ab ijs maximè colatur , quos ei maximè
aduerfari velis. Mansit tamen occulta-
tum hoc clarissimi & eruditissimi viri
testimonium de Mecænatis mei Differ-
tationibus : tantâque cautione proui-
sum est ne vulgaretur , vt nulla Marcæ
industria , nulla ars efficere potuerit, vt
exemplum ejus in Galliam mitteretur.
Ceterùm post relationem à delegatis
factam coram Summo Pontifice, Cardi-
nalis Barberinus Marcæ significauit,
cupere se vt sententiam suam de cura
Principum in rebus Ecclesiasticis li-
quidò promeret ; eosque legibus Ec-
clesiæ subjectos esse in iis rebus , non
verò præesse , doceret. Quod ille , vt
erat minimè contumax , abundè effe-
cerat : sed quæ tum temporis accidit
Vrbani Pontificis mors luctuosa , no-
uam morarum seriem introduxit.

Meliore tamen fato , quanquam
eadem prorsus diligentia, sub successo-
re ejus Innocentio X. rebus Marcæ
prospectum est ; adnitente in primis
Cardinale Bichio , viro sapientissimo :

qui in Sacro Consistorio quod iv. Idus Decemb. anni M.DC.XLIV. habitum est coram Summo Pontifice, & tanti viri virtutes ingentibus laudibus est prosecutus, & vt Episcopatus Conforanorum in eum conferretur, maxima contentione egit. Verùm intercedente Assessore Sancti Officij, (sic vocant tribunal Inquisitionis) qui in memoriam Pontificis & Cardinalium importunè reuocauit querelas aduersùs Librum de Concordia Sacerdotij & Imperij olim excitatas, magnasque & iustas de eo conquerendi causas esse affirmabat; Innocentius, naturâ cunctator, & qui per imprudentiam nihil eorum prætermitti volebat quæ ad dignitatem & auctoritatem Sedis Apostolicæ pertinere existimabat, librum hunc examinandum de integro commisit Cardinalibus Barberino, Spadæ, Pancirolo, & Rapaciolo: ad quos ea de causa extant aliquot Illustrissimi Mecænatis epistolæ, quibus eos orat vt finis tandem aliquis imponatur his rebus. Relatio porrò negotij demandata est Cardinali Barberino: qui eo ipso, vt ita dixerim, momento, quo de eo acturus erat in Congregatio-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 31
ne Cardinalium delegatorum, in Gal-
liam se contulit, vbi aliquandiu mansit.
Ea nimirum sunt fata hominum, Doctis-
sime SORBERI: recteque meâ senten-
tiâ, neque tu, opinor, discrepabis, ad-
notatum est, virtutes jacere, quantum-
vis eminentes, nisi fortuna adjuuet,
quæ è diuerso in plerisque locum sup-
plet virtutum.

At enim quia noua isthæc Pontificia
delegatio negotium deinceps protra-
ctura erat in longum tempus; Marca
præuertendum ratus, & vt omnem scru-
pulum ex animis iudicum delegatorum
euelleret, LIBELLVM Barcinone edidit
anno M. DC. XLVI. XIV. Kalendas Apri-
lis: *quo editionis Librorum de Concordia
Sacerdotij & Imperij consilium exponit,
Opus Apostolicæ Sedis censuræ submittit, &
Reges Canonum Custodes, non verò Aucto-
res, esse docet.* Hic est enim Libelli hujus
titulus; quem integrum heic adscribe-
re placuit. Eum porrò A. D. VII. Kal.
insequentis mensis Octobris, Romam
ad Innocentium misit, cum elegantissi-
ma epistola; ex qua fragmentum hoc in
tui gratiam decerpere non pigebit:
Editus ex mandato regio à me, tunc Curia

Parlamenti Præsides , Dissertationum de Concordia Sacerdotij & Imperij Tomus Primus , ac si minùs Ecclesiasticæ libertati faueret , petitionem meam huc vsque retardauit. Fateor eo in Libro Principis partes pro muneris mei ratione fouisse , Præsidentemque potius impleuisse , quàm Episcopum. Enimuerò illud asserere fas est , eo in opere me , licèt nondum Sacerdotem , tamen pro Sacerdotali gessisse , vt loquar cum Sidonio ; & regulas quamplurimas , quæ in Galliarum tribunalibus calent , Sedi Apostolicæ contumeliosas , contrariis definitionibus profligasse. Et paulò post : Et ne Libri publicati inuidia desiderijs meis obsesset , Libello altero Barcinone edito , quem huic chartæ adjunxi , hallucinationes meas deprecatus sum ; Opus censuræ Beatitudinis Vestræ submisi ; quam prona mente amplexurum voueo , & assertorem vindicemque libertatis Ecclesiasticæ futurum. Quod autem Libelli hujus fatum fuerit , malo discas ex epistola Optimi Mecænatis ad Cardinalem Pancirolum scripta , cujus ea sunt verba : Tandem ex præscripto grauium virorum , Libello publicato , offensiones quæ ex prioris Libri editione , vnde dilationis occasio , contractæ erant , delere curavi.

Hunc

Hunc Libellum ab Eminentia tua lectum, atque recensitum, & Beatitudini Innocentij X. Pontificis Maximi oblatum, cum approbationis suæ suffragio, docuerunt me amicorum literæ quantumque eo nomine tibi deberem. Nunc restat, ut in delegatorum Eminentissimorum Cardinalium Cœtu, Libello comprehensa sententiæ meæ professio expendatur; ut eorum relatione Sanctissimus Pater de meo in Ecclesiasticam Libertatem studio certior factus, Episcopatus petiti gratiam mihi faciat. Sed novas in diem necti moras in habenda Congregatione, non sine graui animi sensu nuper accepi. Indixerat diem Eminentissimus Cardinalis Spada. Intercessit Reuerendissimus Assessor Sancti Officij, causatus absentiam Eminentissimi Cardinalis Barberini, unius ex iudicibus delegatis: de qua monendus esset Summus Pontifex, ut absentis loco alium fortè pro suo arbitrio substitueret. Non conqueror de dubio moto, sed de mora quæ inde sequitur.

Rectè quidem Marca metuebat tarditatem Romanorum, morâinque rerum; sed eò magis, quòd sciret Legatum Philippi IV. Regis Hispaniarum eò secreta molitione tendere, ne digni-

34 DE VITA PETRI MARCÆ
tas Episcopalis ei adderetur, cuius nimia jam auctoritas erat apud Catalanos, gentem religiosissimam, quæque nominis Episcopalis mirum in modum cultrix est. Annus tamen M. DC. XLVII. finem negotio Ecclesiæ Conforanensis attulit: cui tandem aliquando Marca præfectus est Idibus Ianuarij, quarto demum anno postquam ab immortalis memoriæ Ludouico XIII. ei Cathedra isthæc destinata fuerat. Supererat ordinatio: quæ antè fieri non poterat, quàm Marca ad Presbyteri honorem peruenisset. Clericus quippe factus à Ioanne Episcopo Lascurrensi anno M. DC. VIII. XVI. Kalend. Octobris, non ultra progressus erat. Itaque anno M. DC. XLVIII. IV. Nonas Aprilis, Presbyter ab Illustrissimo Episcopo Babylonico Bernardo à Sancta Theresia consecratur apud Barcinonem: in qua vrbe ordinatum quoque Presbyterum fuisse, licèt resistentem, sanctum Paulinum Nolanum dein Episcopum, notius est quàm vt Marcam latere posset. Quam ob rem, inter ordinationis solennia, ejus opem & auxilium implorauit pro recta Ecclesiæ sibi commissæ admini-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 35
stratione ; vt me ex eo memini sæpe au-
diuisse ; & paucis ante obitum diebus ,
cùm à me admonitus esset in ea tempo-
ra incidere festum diem illius sancti ,
rogauit presbyterum qui eum in hoc
morbo visere solebat , vt eo die sui me-
minisset in Missæ sacrificio , commemo-
rans tempus ordinationis suæ apud Bar-
cinonem peractæ. Sed ne vel tantil-
lum de mea fide dubites , mi Sorberi ,
dabo tibi testem omni exceptione ma-
jorem , ipsum , inquam , Mecænatem ,
qui de se sic alicubi scriptum reliquit :
*Sanctissimi & nobilissimi illius viri , (Pau-
lini) qui natione Aquitanus erat , mihi quo-
que Aquitano memoria obuersabatur , quan-
do Barcinone consistens , ejus opem flagitan-
do , ad Presbyteratum sponte sum prouectus
anno M. DC. XLVIII. Dein A. D. XIX.
Kalendarum Nouembrium ejusdem
anni Barcinone digressus , Narbonem
petiit. Illic ab Archiepiscopo Narbo-
nensi , Claudio Rebeo , Conforanorum
Episcopus est ordinatus in Cathedrali
Ecclesia Sanctorum Iusti & Pastoris ;
præsentibus , & Archiepiscopo assisten-
tibus , Clemente Bonzio Episcopo Bi-
terrensi , & Nicolao Pauillone Alec-ten-*

si item Episcopo, Suffraganeis Ecclesiæ
 Narbonensis. Hi nimirum sunt Ponti-
 fices, Sorberi, à quibus paulò pòst,
 nempe XIII. Kalend. Ianuarij, in eadem
 Ecclesia Narbonensi consecratus est
 Vir Illustrissimus ac sapientissimus, ti-
 bíque, Vir Clarissime, ac mihi (quam-
 uis enim audacia sit in verbo, dicetur
 tamen) amicissimus, FRANCISCVS
 BOSQVETVS LODOVENSIS EPISCOPVS,
 qui, nunc ECCLESIAE MONSPELIENSI
 feliciter præest; vir Mecænati meo ab
 adolescentia sine fūco & fallaciis ami-
 cus cum quo adeo conjunctè vixit, vt
 ad extremam ætatem amicitia eorum
 creuerit, permanerítque vsque ad ex-
 tremum vitæ diem. Neque aliam ami-
 citiæ hujus causam fuisse crediderim,
 quàm eam quam adfert Cicero in Ora-
 tione pro A. Cluentio: *Iam hoc ferè
 scitis omnes, inquit, quantam vim habeat,
 ad conjungendas amicitias studiorum ac na-
 turæ similitudo.* Est enim ille, vt scis, eru-
 ditissimus, & humanissimus. Sed de tan-
 ti viri virtutibus differere, neque hujus
 loci est, & multi retulere: vnum addi-
 derim; nihil esse tam excelsum, quod
 illæ non mereantur. Haud inutile por-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 37
rò fuit hæc eo loci obseruare: quando-
quidem & ipsi Narbonenses (vt me au-
diuisse memini , quum in ea ciuitate
essem anno M.DC. LIX.) cum aliqua læti-
tiæ voluptate memorant, illustre hoc
amicorum par in eadem Ecclesia, pau-
cos intra menses, eodem anno, & ab
iisdem Episcopis, Episcopos fuisse con-
secratos. Haud porrò illud omitten-
dum hoc loci; Innocentium Pontifi-
cem, cui malitia quorundam hominum
Marcæ virtutibus inuidentium persua-
ferat eum sic auerso à Romana Sede
animo esse, vt nullâ Pontificum be-
neuolentiâ, nullâque gratiâ ad ejus
auctoritatem extollendam trahi vn-
quam posse videretur, ad tentandum
eum quadam opportunissima occasione
vsum esse paulò post quàm in Cathedra
Conforanorum conlocauerat. Mota
erat temporibus illis grauis quæstio, de
duplici capite in Ecclesia; plerisque
vnicum tantum caput, videlicet B. Pe-
trum, in ea constituentibus; quibusdam
verò censentibus Paulum quoque Ec-
clesiæ caput cum Petro fuisse. Cùm
hæc quæstio distraheret in partes inge-
nia hominum eruditorum, atque inte-

38 DE VITA PETRI MARCÆ
rim dignitas Romanę Sedis tentari videretur; Innocentius, qui apprimè noverat Marcam in primis Ecclesiasticę antiquitatis peritum esse, ratus præterea euenisse occasionem qua ejus animum erga Sedem Romanam experiretur, aperire sententiam jubet. Ille nihil eunctatus, *Exercitationem* Barcinone v. Kalendas Iunij anno M. DC. XLVII. scripsit *de singulari Primatu Petri*, quę nondum edita est: quam Innocentio, ad quem statim missa est, valde placuisse ex eo intellectum est, quòd eam publicè legi jussit, ac singularem quandam de Marcæ in Sedem Romanam propensione accepit opinionem. Ceterum hæc quę suprà dicta sunt, quamquam plures per annos gesta, conjunxerunt, si secùs actum fuisset, series narrationis interromperetur. Nunc ad temporum ordinem redeo.

Initio anni M. DC. XLII. Marca domestico vulnere, & eo graui, ictus, Iacobum patrem amisit, fato interceptum apud Benearnos, quum ipse Lutetiæ commoraretur. quæ absentia haud dubiè animum ejus valde afflixit. Neque tamen casum illum, vt plerique solent,

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 39
per lamenta ac mœrorem muliebriter
tulit : sed , post iusta paterno funeri
perfoluta , reuolutus ad studia , & ad
negotiorum tractationem , haudqua-
quam sibi otium lugendi reseruauit. Ea
quippe tempestate , inuentam à se in
Bibliotheca Regia Vigilij Romani Pon-
tificis Epistolam Decretalem pro Con-
firmatione Quintæ Synodi Oecumeni-
cæ , quæ cp. habita est , hætenus inedi-
tam , & omnibus doctis incognitam ,
publici juris fecit ; addita etiam elegan-
tissima Dissertatione , qua Vigilij insti-
tutum in perplexa Trium Capitulo-
rum disputatione asseruit ; vt ipse lo-
quitur. Edidit quoque ad calcem hujus
Dissertationis , epistolam Eutychij ad
Vigilium , itémque aliam Vigilij ad Eu-
tychium ; vtramque Græcè , cùm Lati-
nè tantùm extarent ; necnon etiam
Anathematismos xiv. editos ab eadem
Synodo , qui Latinè tantùm habeban-
tur excusi , Græcâ linguâ euulgauit ex
eodem codice Regio. Quid verò de hac
editione postea ipse senserit , accipe ex
Libello ejus Barcinone edito anno
M. DC. XLVI. cujus suprâ mentionem
feci : *Sanè explicari non potest , quantum*

hujus Epistolæ publicatio profuerit ad firmandam Apostolicæ Sedis auctoritatem erga Concilia Generalia ; quæ apud Gallicanos Academiarum Magistros , majorum suorum decretis inhærentes , valde nutabat. Porro Dissertatio hæc edita tum fuit in ingentibus illis Conciliorum Tomis , qui è Typographia Regia prodierunt : in quos etiam conjecta est altera Marcæ Dissertatio , De Primatu Lugdunensi & ceteris Primatibus , cum Notis ad Canones aliquot Concilij Claromontani sub Urbano II. celebrati. Hanc ultimam Dissertationem, longè auctiorem edere rursus instituerat, si diutiùs in vita fuisset. Nihil tamen vnquam addidit, aliis occupationibus præpeditus.

Tum temporis Catalonia , nobilis Hispaniarum prouincia, libertatis amore , & odio aduersùs dominantes , à quibus atrociam se perferre querebatur acriùs quàm vt nulla justa conquerendi causa esset , in fidem se ac clientelam Christianissimi Regis contulerat, misso ob eam rem ad Ludouicum XIII. nobilissimo ac sapientissimo viro IOSEPHO MARGARITO : quem in villa , cui Vallis-Spinosæ nomen est , residentem

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 41
propè Taraconem, ac nihil minùs cogi-
tantem quàm vt consensu gentis in bel-
lum traheretur, Catalani ex decreto
omnium ordinum prouinciæ sibi ducem
ob nobilitatem ejus & virtutem præpo-
suerant; vi etiam acturos minitantes, si
cunctaretur. Neque nobilitas diutiùs
demonstranda est. Quippe antiquum
in Citeriore Hispania Margaritorum
genus, fœcundum illustrium virorum.
Itaque gratiis sibi à Rege actis, filiisq;
duobus apud eum obsidibus vltro reli-
ctis, in Cataloniam remeans, Guberna-
toris etiam prouinciæ dignitate postea
auctus, & Hispanis ostendit quantum
belli artibus valeret, & fidem suam
Regibus nostris multoties approbavit
clarissimis argumentis. Sed præterea
opus haud dubiè erat prudenti Visitato-
re; (summi id magistratus nomen est,
splendidæ in primis administrationis)
qui prouinciales judices egredi termi-
nos fori prohiberet, audentes pœnis
coërceret, ac, si id è re publica esse exi-
stimaret, loco moueret; prouinciám-
que inquietam recenter ad nos versam,
legúm; municipalium amantissimam,
consilio magis quàm vi in officio conti-

neret, imperioque Francico parere assuefaceret. Igitur Marcam deligi placuit, virum, in quo multa ciuilis prudentia, singularis in omnes comitas, ac facilitas penè incredibilis inerant, cum feueritate & grauitate conjunctæ, præter admirabilem rerum diuinarum humanarumque intelligentiam. Acta hæc anno M. DC. XLIV. quo ipse Barcinonem peruenit A. D. VII. Kalend. Maij. Et Marcæ quidem, præter auctoritatem ab Hispanis olim Visitatori generali Cataloniae tribui suetam, concessa est etiam à Ludouico Rege in milites & copiarum ductores iurisdictio, & mandata ærarij cura. Quod si libuisset commodis propriis vtilitatique seruire, remque familiarem augere ex pecunia publica, nihil facilius. Nam & prouincia diues, & parata peccantibus; & Princeps ad retinendam Cataloniam, & ad propagandos imperij fines tum maxime intentus, eam illuc pecuniam mittebat, quæ perpetuos sumptus suppedicaret, nec solum necessarios, sed etiam liberales; & præfecti ærario in omnem auiditatem proni, quantalibet facilitate redempturi erant mutuam

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 43
dissimulationem mali. Sed horum neutro corruptus est. Quinimò cum intelligeret neminem adeo abstinentem & integrum in hoc munere esse, quin suspicionibus auaritiæ pateat, nollétque sibi in posterum imputari posse quòd Cataloniam auarè habuisset, curam hanc à se remoueri enixè efflagitauit. neque tamen statim obtinuit. Verùm cum nihil ex ea petitione remitteret, pertinacitèrque in dies regiam maiestatem vrgeret, vt administrationem illam in alium transferret, tandem impetrauit. Itaque liber & solutus ab hac cura, posthac totus ad bene gerendam rempublicam intentus, primùm omnes Catalanos blandè complecti, deinde singulos comiter appellare, postremò linguam eorum & mores addiscere; quò sic instructus, faciliùs dein in eorum se amicitiam insinuaret, auctoritatèmq; sibi apud ipsos conciliaret. Neque profectò spes eum sua frustrata est. Nam hinc factum, vt ei omnes Catalani, superba alioquin & gloriosa gens, & aduersùs potestatem contumax, honores, quos possent, publicè haberent, felicesque se esse existimarent quòd tam

boni viri familiaritate vterentur. Quippe sic se Barcinone gerebat in priuatis congressibus, vt depositâ potestatis personâ, communis infimis, par principibus videretur, comitate & alloquiis officia prouocans singulorum. In negotiis verò publicis, seueritatis semper & auctoritatis retinens, sæpius tamen parcendo, quàm puniendo, vim imperij solidauit: dato per prouinciam documento, Francorum dominationem haud procul à libertate abesse, sed istius modum placere. His artibus prouinciam difficilem & inquietam, annonæ, vini, & olei fœcundam, inimicitiiis & licentia discordem ac mobilem, rerumque nouarum auidam, septem per annos in officio continuit, & Regi firmavit aduersùs Hispanorum artes & conatus.

Tanta autem dignatio ejus erat, vt quum anno M. DC. XLVII. apud Barcinonem atroci morbo laboraret, certatim omnes ad templa, quæ propter hunc morbum noctu & interdiu cunctis patebant, concurrerent, cœlestem pro eo opem imploraturi; & Serenissimus PRINCEPS CONDÆVS, qui tum Cataloniam vice Regis obtinebat, ad

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 45
visendum eum è castris, quamuis pro-
cul diffitis, in urbem veniret; cùm an-
tea de valetudine ejus sollicitus, crebrò
per nuntios inuississet. quo nihil honori-
ficentius Marcæ contingere poterat.
Sed ea erat Barcinonensium pietas, &
caritas in Marcam, vt ambitu vrbis
coërceri non posset. Atque adeo ex ea
egressi quamplures, ad TEMPLVM
MONSERRATENSE, inclytum per
indigenas aduenásque, vetusta fama ac
præcipuo cultu Beatissimæ Mariæ Vir-
ginis celebre, quod xxx. M. P. hoc est,
iter vnius diei, abest ab vrbe Barcino-
nensi, pedibus accesserunt, vota pro
incolumitate ejus nuncupaturi. Publicè
quin etiam ciuitas vniuersa votum fecit:
ac Consulū curâ factum est, vt duo-
decim Capucini, quo hominum genere
nescio an aliquid sit aut melius aut san-
ctius, nudis pedibus, sandaliis etiam de-
positis, nomine ciuitatis ad Montem-
ferratum proficiscerentur; additis duo-
decim puellis, quæ vestibis albis vsque
ad talos demissis indutæ, ac crinibus
fluxis, nudis quoque prorsùs pedibus
in illa ætatis teneritate iter illud confe-
cerunt, vt votum ciuitatis ad illam ip-

46 DE VITA PETRI MARCÆ,
fam ædem perfoluerent. Et ne soli Bar-
cinonenses eum diligere viderentur;
preces quoque ad Deum publicè per
totam prouinciam pro eadem causa vl-
tro fundebantur à populis aliarum vr-
bium ac pagorum Catalonia, Barcino-
nensis ciuitatis exemplum secutis. ne-
que enim quisquam iubebat. Certè in
vniuersum æstimanti, affirmare licet ne-
minem vnquam aduenam apud Catala-
nos tam flagranti desiderio fuisse cele-
bratum. Marca verò, qui se tot reli-
giosissimorum hominum votis à morte
reuocatum esse iudicabat, grates Deo
pro restituta quondam valetudine actu-
rus, & ne insalutatâ Beatissimâ Virgine
Cataloniam relinqueret, ad Montem-
ferratum & ipse peruenit anno M.DC.LI.
Dissertationemque illic IV. Idus Aprilis
elucubrauit *de origine ac progressu cultûs*
B. Mariæ Virginis in Monteserrato; quæ
manu ejus scripta, ac nondum edita, in
archiuo monasterij posita est. En tibi,
Vir Clarissime, fragmentum ex epistola
Illustrissimi Mecænatis, quæ id testa-
tur, data ad Clarissimum Virum Petrum
Valerum Diazium Iurisconsultum His-
panum; nunc Rationum in regno Nea-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 47
politano Præsidem, qui tum apud Bres-
conem haud procul Agatha captus de-
tinebatur jure belli: *Nunc superest, Vir*
Clarissime, ut quam à me literis tuis exigis,
reddam de Ioannis Guarini olim Montisser-
rati cultoris ætate sententiam meam: quæ
sic temperata est intra limites veri & falsi,
ut hoc repudiato, illud asserat. Ea de re Dis-
fertationem peculiarem illo in monasterio
olim scripsi, post veteres illius chartas ac-
curatè discussas, cum anno M. DC. LI. illic
deprecationis causâ consisterem: quæ Dissert-
tatio, mea manu exarata, reposita est in ar-
chiuis ejusdem domus à pio viro Batlle tunc
Conuentûs Abbate. Ceterùm, cum ea
Dissertatio fato quodam deperdita es-
set, de quo apud Marcam conquestus
est R. P. Franciscus Crespus Bagiarum
Abbas & sanctæ Theologiæ Professor
Regius in Academia Ilerdensi, qui tum
Historiam monasterij Monferratenensis
scribebat, ejus exemplum ad hunc Ab-
batem missum est, quum Perpiniani
ageremus. Marca verò sic ad eum res-
cripsit, præfatus aliqua, in initio epi-
stolæ, de cultu qui debetur Beatissimæ
Virgini: Sed præsentem quam supplicibus
votis ad ædem Montisserrati conceptis opem

prestare solet, ego duobus, iisque grauissimis morbis, cum Barcinone degerem, ferè confectus, experimento didici, ejus patrocinio velut ex ipsis mortis faucibus ereptus. Quare gratias hujus beneficij publicas acturus, superatis montis jugis, ad sacram ædem vetustæ illius imaginis custodem cum accessissem, vice tabulæ à naufragis appendi solitæ, & montis descriptionem, & conscriptam de oratorij atque imaginis vetustate lucubrationem dicaui: quæ in archiuis domus tunc recondita, cum hodie non extet, ejus exemplum ad te transmitto. Tum paucis agit de antiquitate loci; admonetque Crespum, ne in ea historia scribenda, falsis, vt Hispani solent, testimoniis vtatur; quæ Gallis, inquit, fabularum istiusmodi detegendarum peritissimis, ludibrium debent, & reliquæ narrationi, licet alioqui veræ, auctoritatem demunt. Ceterum narrationem rerum à Marca in Taraconensi Hispania gestarum, quæ commentarium integrum postulare, majori operi reseruo. Interim his frui.

Anno M. DC. LI. quum pestilentia Barcinonem inuasisset, Marca mense Martio se contulit in Monasterium sancti Hieronymi Murtenfis, quò singulis æstatibus

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 49
æstatibus secedere consueuerat : ibique
aliquandiu commoratus , dein ad Gra-
nollerium accedens , & ad Ostalricum,
demum iter Galliarum ingressus est
mense Iulio. Haud fanè aliàs tristior
fuit Barcino : ac diem abitionis ejus sic
vniuersa ciuitas profecuta est , vt lacry-
mis desiderij futuri dolorem indicaret.
Celebratur adhuc eorum vaticinatio,
qui longam malorum feriem prouinciæ
imminere prædixerunt , quandoqui-
dem eam Marca deserebat. Neque ta-
men omnem ejus curam abjecit. Nam
Margarito , quem ex vrbe ad alteram
fluminis Besoffi ripam , Moncadam in-
ter & Gruam , x. m. p. à Barcinone di-
stantem euocauerat prid. Idus Iulij, Ca-
talanorum salutem & negotia commen-
dauit : profusisque vtrinque lacrymis,
tanquam non ampliùs visuri , discessere,
Margaritus ad tuendam urbem , quam
paulò pòst Hispanorum copiæ obsede-
runt , Marca verò in Galliam. Fuit fa-
nè semper magna inter eos amicitia ; ac
tanta conspiratio consensúsque virtu-
tum , vt Marca plurimi faceret Marga-
ritum , eúmque valde amaret ; hic verò
Marcam in primis coleret & observa-

50 DE VITA PETRI MARCÆ
ret, ac velut alterum parentem dilige-
ret. Catalanos porrò omnes, à quibus
se plurimùm amari Marca noffet, ipse
quoque peculiari quodam semper amo-
re profecutus est; vt omnibus notum
est qui Marcam nouerant, & ab eo scri-
ptum est in quadam epistola data ad
Eminentissimum Virum IACOBVM
CARDINALEM CORRADVM, cui per-
petua & constans cum Marca fuit ami-
citia, & præcipua in eum inclinatio. Ac
postquàm in Galliam remeauerat, læta-
batur supra modum quum occasiones
nanciscebatur ad gratificandum homi-
nibus illius gentis. id quod non rarò ac-
cidit. Ceterùm peragrata Catalonia,
& Gallia Narbonensi, ad Conforanos
tandem perueniens, qui in Pyrenæis
Aquitanicis fiti sunt, eorum ciuitatem
solenni pompa ingressus est III. Non.
Augusti: quamquam animus ejus modi-
cis contentus, & inanium contemptor,
facile transmissurus erat hunc trium-
phalem apparatus, nisi id Conforani
efflagitassent non mediocri studio, quò
suam in eum obseruantiam publicè te-
starentur.

Vndecimo dein Kalendas Septem-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 51
bris, KAROLVS DE MONTCHAL ARCHIEPISCOPVS TOLOSANVS, vir sanè
pius & doctus, excessit è vita apud Car-
cassonem, vbi tum conuentus Galliaë
Narbonensis habebatur; cuius corpus
initio mensis sequentis Tolosam dela-
tum, supremo officio mandatum est in
Ecclesia Cathedrali. Inter Episcopos
verò qui funus curarunt, adfuit & Mar-
ca; cui vetus cum Karolo fuerat fami-
liaritas ob similitudinem morum, &
quia eruditionis fama conglutinat ami-
citas insignium virorum. Memoria te-
neo, adstantium oculos in Marcam,
quem mihi tum primùm videre conti-
git, præcipuè fuisse coniectos; comi-
tante jam fama, Archiepiscopatum To-
losanum ei destinari. Neque reticebo,
tam magnum virum Karolo visum fuif-
se Marcam, vt cupiuerit imaginem
ejus in tabella depictam habere, quò
eam in bibliotheca sua, quæ magna &
locuples erat, conlocaret inter illu-
strum virorum imagines, quibus illa
erat ornata. Ceterùm ipse Tolosâ pau-
lò post digrediens, Regem adiit, vt ju-
ramentum fidelitatis, quod vocant, pro
Episcopatu Conforanensi præstaret

52 \ DE VITA PETRI MARCÆ
præfens præfenti ex antiquo & recepto
apud Gallos more, nisi Princeps remit-
tat. Præstitit autem vii. Kal. Febru.
anni M. DC. LII.

Actum dehinc de Archiepiscopatu
Tolosano: quem cum plures Episcopi
cuperent, peterentque, Marca, licet
Regis animum nulla prece tentasset,
ad eum Nominatus est vi. Kalend. Ju-
nij. Sed operæ pretium est, mi Sorberi,
fragmentum ex ea epistola heic tibi ex-
hibere, quamquam alij jam retulere,
quæ à sapientissimo viro ea de causa ad
Innocentium X. Pontificem Roma-
num scripta est; vt deinde melius intel-
ligere possis præclaram obseruationem
cujusdam scriptoris, quæ nondum ta-
men prodiit. *Non me latet, inquit,
quantopere huic oneri ferendo vires meæ
sint impares: quarum tenuitatis apprimè
consciis, ne dignitatem illam exambirem,
planè sum deterritus. Attamen tanti Prin-
cipis de me iudicium fecit, ne illam nec pe-
tenti oblatam detrectarem: ex mero debiti
obsequij officio diuinæ opitulationis certissi-
ma præsidia expectans, si Sanctitatis vestræ,
quæ Christi Domini vices gerit in terris, con-
sensus accedat, & auctoritas, quæ à priori*

Ecclesia exsoluere, & alteri præponere, Sedis Apostolicæ priuilegio sola potest. Ego sanè polliceri nolim, immensis & insolitis Ecclesiam Tolosanam utilitatibus ex mea translatione auctam iri: sed industriæ qualiscunque meæ probandæ latiore campum in ejus regimine apertum iri, quàm in Ecclesiæ Conforanensis angustis finibus, inficiari non de-beo. O me felicem, quando veteris illius atque sanctissimi Sacerdotis Exuperij exemplo, (qui ex Præsidatu in Hispaniis actò Cathedram illam suscipiens, eam deinde rexit juxta pium atque prudens Innocentij primi ad ejus consulta responsum) licebit per Innocentij X. decretum, post gestos Magistratus Regios in Gallia & Hispania, Episcopatus quoque curis functo mihi, Tolosanae Sedis administrationem capeffere. Sciebat sanè vir eruditissimus diuersum ab Exuperio Episcopo Tolosano fuisse Exuperium illum, qui Præsidatum in Hispaniis egit. quis enim ignorat? Verùm cùm argumentum esset accommodatissimum ad rem quam tractabat, scirètque præterea Principum aures ita esse formatas, vt nihil nisi jocundum lætùmque accipere velint, vim aliquam inferre veritati non abnuit, vt Pontificem alioqui

difficilem ac morosum, sibi fauentem ac propitium habere posset. Quod ideo retuli, vt eatur obuiam scrupulosæ cuiusdam scriptoris diligentia, qui in aduersariis suis adnotauit lapsum heic esse Marcam: de quo admonitus à me vir optimus paucis ante obitum mensibus, risit hominis supinitatem, qui non animaduerneret cuiusmodi argumētum in ea epistola tractaretur. Neque enim historia scribebatur. Non displicet profectò hominibus eruditis, quòd oratores veri limites nonnunquam excedunt in compositione verborum, vt auditorum aures aliqua voluptate permulceant, & alliciant.

Sed illud incommodum in primis Marcæ accidit, quòd inter tumultus domesticos ad Archiepiscopatum Tolosanum Nominatus, rursus moram rerum experiri necesse habuit, variis de causis; ac inter alias, quòd Iansenismi apud Innocentium accusatus cùm fuisset à maleuolo quodam, cuius nomen edere nunc non libet, purgationis occasio expectanda fuit. Nam originem & causas morarum, & qui earum auctores fuerint, alio in tempore memorabo,

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 55
postquam locus non erit inuidiæ, neque
periculum ex veritate; quæ, vt ait Poë-
ta Comicus Afer, plerunque odium
parit. Quòd nisi Pontifex Constitu-
tionem suam aduersùs doctrinam Ian-
senij tum temporis edidisset, futurum
erat vt Marca sententiam Romanorum
expectaret vltra biennium. Bene igi-
tur habet, quòd tandem in Consistorio
habito x. Kalendas Aprileis anni M. DC.
LIV. placuit Purpuratis Patribus, &
eorum Patri Innocentio, vt vir summus
Ecclesiæ Tolosanæ post longi temporis
moras præficeretur. Datum id haud-
dubiè ingentibus ejus in Ecclesiam &
Apostolicam Sedem meritis, & votis
populorum, ac præterea vrgentissimis
Regis Christianissimi literis, cui Roma-
norum mora & tergiuersatio in re tanti
momenti jamdiù displicebat. Sexto
Kalend. Iulij ejusdem anni, Parisiis, in
Capella Borbonia nunc diruta, quæ, vt
scis, haud procul Castro Luparæ vise-
batur, Marca juramentum fidelitatis,
vt moris esse adnotaui suprà, Regi Lu-
douico XIV. præstitit pro Archiepis-
copatu Tolosano. Et quia vetere insti-
tuto Romanus Pontifex consuevit Me-

56 DE VITA PETRI MARCÆ
tropolitanis dare Pallium de corpore
B. Petri sumptum, *plenitudinem videli-*
cet Pontificalis officij, vt loquuntur vete-
res & nouæ formulæ, quo in ordina-
tionibus & certis tantum festis anni die-
bus in prouincia vti eis licet; illud no-
mine Innocentij X. Pontificis Maximi
v. Idus Iulij Archiepiscopo nostro con-
cessit Dominicus Seguierius Episcopus
Meldensis, qui Petri Galliarum Cancel-
larij frater erat.

Sequenti tum mense Nouembri Mar-
ca profectus in Galliam Narbonensem,
in cuius conuentibus Archiepiscopus
Tolosanus habet ius primæ sententiæ,
mense Decembri aduenit in urbem
Monspeliensem; vbi conuentus illius
anni agebatur à Serenissimo Principe
Contio, tum è Catalonia reduce. Suum
hoc iter versibus ipse exposuit, anno
ætatis suæ sexagesimo: vt inde appareat,
vires illas mentis, quæ iuuentam quasi
diuino quodam spiritu ac furore afflant,
seni non defuisse, viuidamque illi ac vi-
ridem senectam obtigisse. In postremis
sic habetur:

Monspelum aduehimur, quò nos Tractoria
Regis

Legitimis promptos euocat obsequiis.

Conuentus Occitanæ tunc gentis habebat

Contius, Hispano victor ab hoste redux.

Habito tandem conuentu, Tolosam ad Sedem suam peruenit III. Idus Martij anno M. DC. LV. absque pompa: quam vt euitaret, dixit aduentum in urbem suam in ea incidere tempora, quæ Pontificem prohiberent agere diem festum atque solennem. quippe dies illa fuit Sabbatum ante Dominicam Passionis. Perstititque postea secretis ac publicis sermonibus solennia hæc recusare; adeo vt quum conuentui Narbonensi præsideret anno M. DC. LIX. ac ciuitas Tolosana eum per legatos ac frequentes literas oraret, vt pateretur honores sibi haberi publicè, qui omnium ordinum consensu decreti erant, nunquam ad id animus ejus flecti potuerit. Certè posteritas, quæ suam cuique gloriam sine adulatione rependit, ad eximium quoddam decus & laudem hujus ciuitatis haud dubiè referet, quòd viro optimo & præstantissimo amplissimos & maximos honores habuerit, ac summa obseruantia viuentem coluerit. Neque sua laude fraudat-

58 DE VITA PETRI MARCÆ
buntur Canonici Metropolitana Ec-
clesiæ sancti Stephani. Etenim Ponti-
ficem suum Marcam sic per omnem vi-
tam reueriti sunt, vt filij solent paren-
tes, à quibus se plurimum diligere sciunt.
Dederunt profectò posteris magnum
sapientiæ ac virtutis exemplum; quan-
do subortis aliquoties dissidiorum inter
ipsum & Marcam occasionibus, eum
omnium suarum controuersiarum udi-
cem & arbitrum esse non semel scripto
rogauerunt; nec vnquam lis inter eos
contestata est. id quod, opinor, nemi-
ni ante Marcam contigerat Antistiti.
Non poenituit illos istius obsequij; nec
est cur poenitere debeat: atque vtinam
tales in futurum nanciscantur Archi-
episcopos, qui Marcam aliquo modo
referre possint. Sed reuoco me, Sorbe-
ri vir clarissime, vt ad id reuertar vnde
digredi me coëgit pietas, & optimi viri
sancta memoria.

Haud multò post aduentum ejus, ha-
bitus est Tolosæ conuentus Episcopo-
rum prouinciæ Tolosanae: in quo cum
agendum esset de mittendis delegatis
ad Comitia generalia Cleri Gallicani,
Marcam in primis eligi placuit. isque

Lutetiam mense Augusto ea de causa profectus est. Verum vix illuc peruenerat, quum ex præcepto Principis in Galliam Narbonensem remeans, conuentui ejus præfuit apud Pedenatium, locum amœnissimum, in diœcesi Agathensi situm. Interim Cleri Gallicani Comitia Parisiis habebantur. Illuc itaque Marca se conferens anno M. DC. LVI. perhonorificè in eo cœtu susceptus XIII. Kalend. Aprileis, deinceps in plurimis occasionibus ostendit quanta ingenij vi polleret, & quàm præclara eruditione ac doctrina præditus esset. Nam auctoritatem Romani Pontificis, quam per summum nefas aliqui deprimere conabantur, fortiter & strenuè vindicauit aduersus æmulos. Gnarum id Alexandro VII. qui post absoluta demum Comitia, honorificas ad Marcam literas die XVII. Nouembris anni M. DC. LVII. scripsit: quibus ei grates egit, ob assertam Sedis Apostolicæ dignitatem; & vt deinceps pergeret in eadem reuerentia, verbis amantissimis hortatus est. Iansenismum verò, tum maximè vires suas colligentem, sic industria & auctoritate sua repressit, vt ob hoc ipsum pro-

60 DE VITA PETRI MARCÆ
meritus sit iram hominum ejus sectæ,
quine mortuo quidem pepercerunt. Et
vt extaret monumentum aliquod rerum
ab Episcopis Gallicanis aduersùs hanc
perfidiam gestarum, scripsit tum tem-
poris hujus rei Historiam, siue *Relatio-
nem*; (sic enim ipse vocauit Gallico vo-
cabulo, cùm Gallicè scripta sit) quæ in
Commentariis Cleri Gallicani descrip-
ta, seorsim dein edita est. In ea origi-
nem & progressum mali, pertinaciam
eorum qui venenum illius hæreseos
hauserant, Summorum Pontificum De-
creta aduersùs illam, Catholicæ Eccle-
siæ consensum, & cetera quæ interim
contigere, apertissima & dilucida ad-
modum narratione explicauit, nemine
prorsùs adjuuante. Id autem ea de cau-
sa visum est adnotare, quòd in episto-
lam quandam à cœtu illo ad Regem
scriptam Kalendis Septembris anni
M. DC. LVI. irrepperit, Relationem il-
lam fuisse confectam ab Archiepiscopo
Tolosano, & ab alio quodam Episcopo.
Tanta autem erat Episcoporum Galli-
canorum de Marca opinio, vt quum
scribendæ erant literæ de re quapiam
grauis, hoc ei onus summo consensu im-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 61
ponerent, vt pro omnibus ipse scribe-
ret; secuti videlicet exemplum Episco-
porum Africanorum, qui Aurelium
Carthagini Episcopum eo munere fun-
gi voluerunt in Concilio Carthagenen-
si; & Episcoporum item Africanorum
apud Sardiniam magno numero exulan-
tium iussu Regis Trasamundi, qui Ful-
gentio Ruspensium Episcopo uteban-
tur in pari causa. *Propterea*, inquit
Ferrandus Diaconus Carthagenensis in
libro quem scripsit de vita eius, *quando-
cunque rescribebant consulentibus, Episco-
rum nomina cunctorum dicebantur in titulo:
sed solius beati Fulgentij sermo tenebatur
in stylo.* Extant sanè nouem epistolæ ad
Sanctissimos Ecclesiæ Romanæ Antisti-
tes à Marca scriptæ nomine Episcopo-
rum Gallicanorum, quarum pleræque
sunt editæ: quæ licèt aliorum Episcopo-
rum nomina contineant, ab vno tamen
Marca dictatæ sunt. Extant præterea
quamplures epistolæ ad diuersos scriptæ
ab Episcopis Gallicanis, quarum aucto-
rem esse Marcam satis compertum est.

Nunc ad me veniendum est, mi
Sorberi, & ad tempus illud, quo me
vir optimus in familiaritatem suam

62 DE VITA PETRI MARCÆ
recipiens, contubernalem etiam suum
esse voluit. O felicem illum diem, &
æterna memoria dignum! nisi is ipse
post sexennium rediens, tam atrox ani-
mo meo vulnus inflixisset, ut lætitia il-
lius diei nequaquam cum præsentī do-
lore comparanda sit. Quippe in fami-
liam ejus admissus anno M. DC. LVI. III.
Kalendas Iulij, quæ dies Iouis diceba-
tur, horâ ferè vndecimâ, aut non mul-
tò secùs; eodem die, Iouis quoque dic-
to, & eodem fermè momento expiran-
tem (proh dolor!) hoc anno vidi. Ha-
bitabam ego Tutelæ Lemouicum, in
ædibus Clarissimi viri IOANNIS KARO-
LI BALVZII patris mei, quum Marca,
qui antea quoque pro sua singulari hu-
manitate plures ad me literas familiares
manu sua dederat, IOANNI BALVZIO
fratri meo, qui tum Lutetiæ moraba-
tur, & ad visendum eum venerat, epi-
stolam ad me mittendam tradidit: qua
me, nunquam sibi de facie notum, ver-
bis honorificentissimis & amantissimis
Lutetiam euocabat, ut apud eum essem,
& ut de studiis nostris inter nos (quidni
enim ejus verba referam?) communica-
remus. Neque dubitatum est, quin

ARCHIEPISCOPI PARISIENSI. 63
mihi meisque rebus conduceret isthæc
occafio. Itaque Tutelâ discedens A. D.
xviii. Kalend. Iulij, Lutetiâmq;
postea adueniens, apud Marcam habi-
tare cœpi, vt dixi, iiii. Kalend. Iulij: ac
ex illo die assiduus ei comes, ita vt quoad
possem ab ejus latere nunquam disce-
derem, siue in vrbe esset, siue peregrè
proficiscebatur, didici quantum homo
homini præstet, & doctus indocto. Ne-
que enim vnquam ad eum accedebam,
in tot annorum spatio, & in tam fre-
quentibus interrogandi audiendique oc-
casionibus, quin abirem doctior. Erat
namq; tantus ejus amor, vt me nihil ce-
laret suarum obseruationum: eâq; me fa-
miliaritate apud ipsum vti concessit, vt
liberè interrogarem si quid inter stu-
dendum occurrisset quod assequi facile
non possem. Iam ea erat in eo bonitas, vt
persæpe anteuerteret quæstiones meas,
mecumque lubentissimè communicaret
quod ipse recenter adnotauerat. In li-
bris autem componendis, haud dubiè
nemine alio studiorum socio & adjuto-
re utebatur, quàm me ipso: id quod
vir optimus non tacuit, & tu omnium
optimè nosti. Annon præterea existi-

64 DE VITA PETRI MARCÆ
mas, SORBERI, alicujus esse momenti,
quòd omnem schedarum ac lucubratio-
num suarum supellectilem mihi vni vi-
uens commisit, ac moriens reliquit?
Annon pulcrum & decorum est, quòd
vbique apud amicos, quòd scriptis
etiam literis, hoc quicquid in me est
ingenij & bonarum literarum laudibus
prosequebatur; vt omnes intelligerent
me ab eo non mediocriter amari, & ali-
quo apud eum in pretio esse? Sed ne
videar heic Thrafonem agere, superse-
deo, & ad seriem narrationis me rur-
sum conuerto.

Nondum finis impositus erat Comi-
tiis Cleri Gallicani, quæ anno demum
M. DC. LVII. A. D. X. Kalendarum Iu-
nij dimissa sunt, quum derepente in-
faustis auspiciis prodiit libellus famosus,
sub titulo Epistolæ ad Illustrissimum
Dominum de Marca Archiepiscopum
Tolosanum, quo ejus fama atrociter
proscindebatur, & auctoritas Romanæ
Sedis per summam audaciam apertè
violabatur. Libellum hunc secutus est
alius, haud moderatior; & ipse, vt
prior, absque auctoris nomine. Cense-
bant plerique amicorum, præclarè fa-
cturum

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 65
eturum Marcam, si nebulonum isto-
rum improbitatem retunderet; ut uni-
uersi agnoscerent putidas eorum calum-
nias, & ut eos suæ puderet impudentiæ.
Alij contrà, inferius dignitate & graui-
tate ejus rati, si quicquam reponeret,
præsertim cum impostorum nomina
ignorarentur; suadebant ne sibi hunc
laborem ascisceret, neue luctaretur cum
umbris. Ipse, utrum respondendum
esset, meditationi suæ reliquit: ac tan-
dem abstinendum censuit; contemnen-
dos existimans, ut ipse aiebat, laten-
tes post columnas mali nominis debi-
tores. Itaque is honor audacibus illis
scriptoribus non obtigit, ut in eos styli
mucronem Marca stringeret. At Ro-
mæ, & Lutetiæ, libri eorum publicis
Edictis prohibiti sunt, & cremati; ut
illic quoque esset Concordia Sacerdo-
tij & Imperij: quemadmodum ipse
scriptum reliquit in quadam epistola.

Anno M. DC. LVIII. VII. Idus Apri-
lis, incidit in grauem morbum, quem
pleuritim medici vocant à dolore late-
rum, quo tantum non periit; ac Via-
ticum, ut nos Christiani vocamus, tan-
quam discessurus, accepit; tribuente,

ut optauerat ægrotus, Illustrissimo Ap-
 pamiarum Episcopo Cauleto, Suffraga-
 neo Ecclesiæ Tolosanæ, qui tum fortè
 Lutetiæ aderat. Conualuit tamen ex eo
 morbo; ac mense Maio, ex medicorum
 sententia, in villam Issiacum in agro Pa-
 risiensi sitam, quæ IV. M.P. abest ab vrbe,
 se contulit, vitandi caloris causâ, & ut
 procul vrbis impedimentis, valetudini
 daret operam. In hac solitudine, si ta-
 men solitudo vocandus est locus in quo
 tantus vir degebat, respirare paululum
 cœpit, & priuati viri vitam aliquantif-
 per egit. Inuisebant eum amicorum in-
 timi, non ob aliud, quàm ut lætos cum
 eo dies agerent, & sic valetudini ejus
 consulerent; ut tu, Vir Clarissime, me-
 minisse potes, qui aliquoties illuc ve-
 nisti. Igitur confirmatus à morbo, & à
 nouis tentationibus, cogitauit de pro-
 fectione in suam diœcesim, à qua eum
 abduxerat rerum publicarum necessitas:
 eamque ob rem libros suos, schedas,
 supellectilem denique omnem, Tolo-
 sam præmisit, mense Augusto.

Sed cùm ad profectionem se diligen-
 ter præpararet, cui necti posse moras
 non prouidebat; præter expectationem

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 67
ac desiderium suum, Lutetiæ retentus
est iussu Principis. Et quia ipse, quò
licentiam abeundi faciliùs impetraret,
aiebat, sibi decorum non esse vt absque
vlla causa aut priuata, aut publica, abes-
set à sua diœcesi; inuenta est ratio, quâ
scrupulus omnis ex animo ejus euellere-
tur; adlecto videlicet eo in numerum Mi-
nistrorum Statûs. Ita vocant eos quos
Princeps secretis suis propiùs admo-
uet, & quorum consiliis vtitur in repu-
blica administranda. Diploma tamen
statim datum non est, ob subitum Re-
gis discessum, & præcipitem profectio-
nem ad urbem Lugdunensem; ac in
Burgundia demum confectum est, apud
Diuionem, xvii. Kalendas Decembris.
Haud pigebit compendio referre ver-
ba hujus diplomatis: in quo Princeps
ait, se, quum intimum Consilium crea-
ret, statuisse vnum etiam Antistitem in
illud admittere, quò suam in Clerum
Gallicanum inclinationem ac propen-
sionem indicaret. Et quia agnouerit
neminem Episcoporum Gallicanorum
hoc honoris gradu digniorem esse
quàm Marcam, ob singularem intelli-
gentiam ejus & probatam longâ expe-

rientiâ in negotiis publicis industriam, tum etiam ob magna ejus in rem Gallicam domûmque regnatricem merita, quibus omnibus rebus bonam de se existimationem, magnam famam, & beneuolentiam regiam populorûmque promeritus sit, cûm sapientiam consiliorum ejus consecuti semper sint euentus felices; his videlicet de causis sibi visum esse, vt vir ille, cujus præterea majores magnam reipublicæ operam nauauerint in iis rebus quæ ad religionem Catholicam stabiliendam & ad prosperum Regni statum conseruandum pertinuerunt, ad dignitatem Ministri Statûs vocaretur, vt deinceps in omnibus Regiis Consiliis haberet jus sententiæ. Neque profectò Princeps sapientissimus silentio transmisit res ab eo præclarè gestas domi, forisque. Summis enim laudibus extollens sapientiam judiciorum ejus, quandiu Senator & Præses fuit in Parlamento Palensi, ac dein postquàm inter Consistorianos admisus est; flectens postea ad prudentiam ejus in exercendo munere Visitatoris Generalis Cataloniæ, ait administrationem ejus, quæ septem per annos du-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 69
rauerit, eò majori dignam præconio,
quòd in difficillima tempora inciderit,
planèque opus fuisse prudentia ejus &
caritate in rem publicam, vt regia auc-
toritas in ea prouincia retineretur.

At Marca jussus Principem sequi, Pari-
siis discedens III. Nonas Nouemb. Lug-
dunum peruenit XVII. Kal. Decembris:
quò paulò pòst aduenere etiam Dux &
Ducissa Sabaudia, ac sorores Ducis, vt
Regem Ludouicum XIV. matrèmque
ejus Annam Austriacam, & Philippum
Ducem Andegauensem, illic agentes,
inuiserent. Vidimus autem in ea vrbe
Eminentissimum Cardinalem HIERO-
NYMVM GRIMALDVM Aquarum Sex-
tiarum Archiepiscopum: quem suis
apud Antonium Cardinalem Barberi-
num officiis adjuuisse Marcam suprà re-
tuli, quum Sedis Apostolicæ Nuncium
ageret apud Ludouicum Regem anno
M. DC. XLIII. neque filebitur in tem-
pore quàm non vulgari amicitia Mar-
cam ea tempestate honestauerit. Vidi-
mus etiam amicum illum tuum, de quo
tam frequenter loqueris, Illustrissimum
Virum IOSEPHVM MARIAM SVARE-
SIVM Episcopum Vasionensem, cui ma-

gna cum Marca intercedebat amicitiae
 necessitudo ; quique me aliqua sua be-
 neuolentia profecutus est , & quibus-
 dam memoriis ornauit vsui futuris in
 libris meis *De vita rebúsque virorum illu-
 strum Lemouicensium*. Marca porrò Lug-
 duni commoratus vsque ad Idus Ianua-
 rij anni insequentis , ea die , Rege Lute-
 tiam redeunte , ipse ex præcepto ejus
 Narbonem petiit , conuentum Galliae
 Narbonensis illic habiturus. Igitur
 Ararem nauigio ingressi propter Atha-
 nacum , vbi quondam Augusti aram
 fuisse conlocatam docuit Mecænas in
 libro de Primatu Lugdunensi , in Rho-
 danum mox delabimur ; ac Viennam,
 Valentiam , Auenionem , Tarasconem,
 Belliquadrúmque (Vgernum olim dic-
 tum) præteruecti , Arelatem demum
 peruenimus A. D. xvii. Kalendarum
 Februarij : vbi ab Illustrissimo Viro
 FRANCISCO GRIGNANO ciuitatis illius
 Archiepiscopo , & ipso intimo hauddu-
 biè Marcæ amico , splendide ac per-
 amanter hospitio accepti sumus. Postri-
 die transgressi in Galliam Narbonen-
 sem , proxima nocte diuersati in oppido
 sancti Ægidij , ac sequenti die in Mon-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 71
te-Pessulano, dein XIII. Kalend. transi-
to Araure fluuio, propter quem olim
fuit erat vetus Cessero, Biterras per-
uenimus. Narbo nos deinde hospites
habuit XII. Kalend. Februarij.

Illic agendo conuentui maximè in-
tentus Marca, interuallis tamen nego-
tiorum utebatur ad noscendas antiqui-
tates vrbis. Aderat Illustrissimus Bos-
QUETVS EPISCOPVS MONSPELIENSIS:
lætabatúrque, quòd vir sibi amicissi-
mus tantam curam Narbonis, vnde
ipse ortus est, haberet: ac simul loca
circumjacentia inuisebant, scrutantes
secreta maris, & vasta stagnorum spa-
tia dinumerantes; stupendámque vete-
rum Romanorum industriam & auda-
ciam mirati sunt, qui alueum, rupto
etiam aliquot in locis saxo, Ataci flu-
mini ædificauerunt in medio stagno per
immensum spatium. Instituerat equi-
dem Marca peculiarem librum edere,
quo singillatim de his omnibus rebus
differeret. Erant enim quamplurima
notatu digna; sed quæ tamen eruditum
scriptorem desiderarent, vt obscura
fabulis, & à veritate ab vtero aberran-
tia, in viam reducerentur. Verùm omi-

fit hoc consilium, postquam anno sequenti nactus occasionem de iis agendi, nihil eorum prætermisit in libris quos scripsit de limitibus Galliaë Narbonensis & Hispaniaë Taraconensis. Ceterum eum illic agentem atrox casus perculit; mors videlicet Archiepiscopi Narbonensis, à quo ordinatum esse Marcam supra retuli: qui vita excedens apud Narbonem xvii. Kalend. Aprilis, quatrduo post ingenti luctu prouincia sepultus est in Ecclesia Cathedrali, sacra funeris peragente Marca. Tum verò peracto conuentu, Narbone excedens pridie Kalend. Aprilis, iii. Nonas Tolosæ se reddidit.

Tum temporis Eminentissimus Cardinalis Mazarinus in extremos Galliarum limites profectus, apud vicum sancti Ioannis Luziensis ad Oceanum constitit, in diœcesi Baionensi; quò eum accedere compulerat desiderium reuocandæ pacis inter potentissimos Galliarum & Hispaniarum Reges, jamdiu de gloria magis quàm de imperio certantes. Illuc Mazarinum affecutus Marca, & ab eo comiter ac benignè acceptus, ac secretorum ejus aliquoties par-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 73
ticeps factus, non antè recessit, quàm
ab ipso admonitus est Regem breuè To-
losæ adfuturum, vbi conuentus Occi-
taniæ habendus insuper erat. Intelle-
xit Marca aperiri sibi viam reditus in
suam diœcesim. Itaque ea protinus
arrepta, in Benearnum denuo pergens,
(nam antea illic quoque fuerat mense
Iulio) dein ad Vicum Aquensem, quem
ob aquarum salubrium copiam vulgato
vocabulo Vasconico BAGNERIAS nun-
cupant, demum Tolosam se retulit VII,
Kalendas Octobris.

Haud multò post, aperiuntur Co-
mitia Occitaniæ apud Augustinianos:
atque interim Rex Ludouicus XIV,
Philippus ejus frater, & amborum mater
Anna Austriaca, Tolosam aduenere pri-
die Idus Octobris, cum amplissimo to-
tius aulæ comitatu. Aduenientes Marca
excepit in introitu Ecclesiæ Cathedra-
lis, vestibus Pontificalibus, vt fieri so-
let, indutus; habita quoque breui ad
Principem oratione, qua testaretur læ-
titiam apud eas gentes conceptam ob
pacem factam, & ob aduentum ejus in
hanc urbem. Dein supplicationes Deo
actæ. Ceterùm ea fuit Marcæ felicitas

74 DE VITA PETRI MARCÆ
in his Comitibus, in quibus præfedit, ut
& priuilegiorum prouinciæ conseruan-
dorum rationem inuenerit, (quod illi
maximam apud populos gloriam pepe-
rit, eorūque in eum amorem mirificè
auxit) & Regi insuper fidem suam pro-
bauerit. Sanè post actum conuentum,
ipse, comitantibus omnium ordinum in
Comitiis consistentium viris, ad Pala-
tium Archiepiscopale, vbi Rex cum tota
familia regia habitabat, progressus, ut
moris est, munera prouinciæ maiestati
ejus obtulit VI. Kal. Ianuarij; habita quo-
que oratione plena dignitatis, & erudi-
tionis accommodatæ auribus Principis.

Anno M. DC. LX. mense Ianuario
habitus fuit conuentus Episcoporum
prouinciæ Tolosanae: in quo, ut in
superiore, actum fuit de mittendis dele-
gatis ad Comitibus generalia Cleri Galli-
cani; ac præterea de eligendo Agente
generali in rebus Cleri, cujus electio eo
anno pertinebat ad Episcopos Tolosa-
nos. Piget referre historiam hujus con-
uentūs, nimium profectò cognitam ex
sermonibus hominum, & ob pertina-
ciam contendentium de administratio-
ne illa. Neque aliud à te, Vir Clarissi-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 75
me, aut tui similibus exegerim, quàm
ne refricetis obductum vulnus, néve
traducere velitis eos qui silentij mei au-
ctores sunt. Satis illi pœnarum viro op-
timo dederunt.

Iam antea Mazarinus, cùm facta pace
Tolosam venisset, Marcæ significauerat
Regem in eum coniecisse oculos, vt vnà
cum Illustrissimo Viro Hyacintho Ser-
ronio Episcopo Arausicano, qui Perpi-
niani apud Ruscinones morabatur, &
cum iis viris quos Hispaniarum Rex ob
eandem causam missurus erat in eas re-
giones, expenderet qui fuerint olim li-
mites Galliaë Narbonensis & Hispaniaë
Taraconensis, in ea Pyrenæorum mon-
tium parte. hanc enim esse conditio-
nem pacis, vt Gallia coërceatur intra
suos limites antiquos, quâ Cataloniam
attingit. Igitur Tolosa digressi A. D. XI.
Kalendarum Martij, ad Carcassonem
citò. Dein Liuianam, Narbonem, Leu-
catam, ac Salsulas, nota priscis scripto-
ribus nomina, peruenientes, postremò
Perpinianum ingressi sumus v. Kalendas:
vbi Marca habitauit in ædibus Iosephi
Margariti, veteris amici. Aduenientes
porrò nos splendide accepit Arausica-

nus Episcopus; obuiam etiam progressus vsque ad Salsulas, quæ X. M. P. absunt à Perpiniano. Quin & vrbs Perpinianensis, quasi conuulsa sedibus suis, ad excipiendum spectandúmque Marcam effusa, obuiam quoque ei processit vsque ad aliquot milliaria. Ipse verò inter venerantes gratantésque aspiciabatur, eò lætior, quòd durare viros in amicitia, & abesse adulationem intelligeret, ac præterea apud eos valere memoriam veteris sui erga eos amoris, & rerum ab eo præclare gestarum in his regionibus. Intererat videlicet jam tum, quod est pulcherrimum, posteritati suæ. Vidimus Perpiniani venientes apud eum Catalanos, non ob aliud, quàm vt sui in eum amoris abundantiam illi ostenderent: viri boni, si se amari intelligant; asperi & duri, si se contemni nouerint.

Expectabantur interim Hispanici delegati; quos rumor erat statim adfuturos, ac Marca peruenisset ad Ruscinones. eam solam esse causam morarum. Intelleximus postea commentum id fuisse, quum vidimus eos adeo lentè festinare, vt non antè loco se mouerint, quàm nostri ad Mortaram, tum Cataloniam loco

Regis Hispani tenentem, misissent Abbatem Arularum, qui fuerat olim in familia Marcæ, rogaturum ut eorum protectionem vrgeret, & ut cum eo consultaret de loco ubi commodè tractari posset limitum vtriusque regni definitio. Tandem igitur aduenerunt CERETVM XIII. Kalendas Aprilis: quò se quatri-duò antè contulerant Marca & Serronius, ne illis mora vllò pacto imputari posset, cùm ex Abbate audiissent de eo loco inter ipsum & Mortaram conuenisse, & delegatos breuè aduenturos. Ceretum porrò, oppidulum est satis amœnum, haud procul Teco flumine, XVI. M. P. à Perpiniano, in extremis fermè Comitatus Ruscinonensis finibus. Nam ad quartum ab eo milliarium spectatur castrum Bellaguardiæ; infra quod visebantur olim trophæa Pompeij in Summo Pyrenæo posita, quæ, ut docet Strabo, Hispaniam & Galliam determinant. isque locus hodie est in confinio Galliarum & Hispaniarum.

Duo illi viri, quos Rex Hispanus cum Marca & Serronio committere voluit, erant Catalani, atque ideo rei quæ tractanda erat propiores; viri sanè gra-

78 DE VITA PETRI MARCÆ
ues, & huic negotio non prorsus impa-
res. Qui primas tenebat in hac delega-
tione, Eques erat Ordinis D. Iacobi,
vocabaturque Michaël Salba; vir seue-
rus & tristis, vultusque ad grauitatem
compositi. Alteri, qui Catholici Regis
Confiliarius erat in Senatu Cataloniae,
nomen fuit Iosepho Romeo, ingenio-
sissimo viro, & festiuo, vtpotè Derto-
fensi; & salutauerat Musas. Cum his
Marca apud Ceretum expendit veterum
loca, quæ Ruscinonensem tractum ac
circumjacentes populos Galliis assignāt;
initio ducto à Promontorio Aphrodi-
sio, in quo Templum Veneris, & Cerua-
ria loco, qui Galliae finis dicitur à Mela.
Tum Melæ locus explicatus, nouâ ra-
tione; adductis auctoritatibus ex Sæcu-
lo Flacco, & ex libris Dolabellæ. Reje-
cta & explosa Ferdinandi Nonij, homi-
nis Hispani, editio: qui absque vlla ve-
tusti codicis auctoritate, & contra con-
stantem omnium editionum ac librorum
fidem, vim etiam apertam inferens bonæ
menti, si qua in illo fuit, textum Melæ
audacissimè, ne quid grauius dicam, cor-
rupit, vt Hispanis suis gratificaretur.
Disputatum, an monasterium sancti Pe-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 79
tri Rodensis, vltra quod aliqui aiebant
Templum Veneris fuisse situm in altera
Promontorij parte, intra Gallias retine-
ri deberet; tametsi à longo tempore fue-
rit in regione Emporitana, quæ dubio
procul Hispaniarum portio semper fuit.
In disputationem quoque venit Comita-
tus Confluentinus; asserentibus Hispa-
nis eum olim pertinuisse ad Comitatum
Ceretaniæ, ac distingui debere à Rusci-
nonensi; contrà affirmante Marca, eum
semper fuisse in diœcesi Helenensi, &
partem quondam Ruscinonensis Comi-
tatûs. Capfirium etiam, (quis crederet?)
exiguus terræ angulus, vbi Atax fluuius
Gallicus oritur, in controuersiam dedu-
ctum est; licet olim fuerit in diœcesi
Narbonensi, & nunc sit in diœcesi Ale-
ctensi, quæ à Narbonensi resecta fuit
auctoritate Ioannis XXII. Pontificis Ro-
mani. Quæsitum postea, an Ceretani,
vt hodie intelliguntur, fuerint olim intra
terminos Galliarum, an verò Hispania-
rum portio. atque heic à Marca obiter
emendata est vulgata Strabonis versio à
Gulielmo Xylandro confecta, quæ Ce-
retanos ait esse gentem Hispanicam;
ostensumque est, Græcum Strabonis

textum nihil aliud docere, quàm Ceretanos esse maximam partem Hispanicæ gentis, atque adeo aliquam Ceretaniæ partem Galliis attribuendam. quod ut obferues, te moneo, atque hortor, Vir Clarissime. Itum dein ad Vrgellenfes, & vicinos illis populos: quos ea de causa, inter ceteras, ad Gallos pertinere deberaiebat Marca, quòd in Pyrenæi jugo positi fint, ut docent Eginhartus & Poëta Saxonicus; & quòd Ecclesia Vrgellenfis à Karolo Caluo Francorum Rege, cujus Præceptum authenticum vidimus ex archiuo illius Ecclesiæ ad Marcam delatum, inter ceteras Septimaniæ, quæ Galliæ pars est, posita esse videatur. Addidit, totum Vrgellensem tractum eo tempore in Septimania fuisse; quandoquidem Ludouicus Pius Imperator in Præcepto suo quod item authenticum vidimus ex archiuo ejusdem Ecclesiæ allatum, monasterium sanctæ Gratae, quod erat in diœcesi Vrgellenfi, vult frui eadem libertate, & iisdem priuilegiis, quibus cetera monasteria intra Septimaniam posita fruebantur. Intellexerunt Hispani sibi rem esse cum magno viro, & antiquitatis peritissimo. Itaque cum non viderent

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 81
viderent vias exeundi ex his difficultati-
bus, ac tamen nollent sibi quicquam im-
putari posse, totum negotium de indu-
stria conturbarunt, specie reuerentiæ
erga duos Administros Regios; missis
demum ad eos codicillis apud Ruscino-
nes in Prioratu B. Mariæ de Campo con-
fectis VIII. Kalend. Maij, in quibus con-
tinebantur diuersæ eorum sententiæ cir-
ca limites in Pyrenæo figendos. Ceterum
hæc quæ dicta sunt, quamquam interfue-
rim omnibus testis oculatus, tamen ex
Relatione vberima quam de iis rebus
Marca scripsit, quæque ab eo missa est
ad Amplissimum Virum MICHAELEM
TELLIERIVM amicum suum, bona fide
excepi; quod non vsque adeo credere
velim meæ memoriæ, vt si quæ scripto
tradita sunt, non existimem consulenda.

Discedens autem Marca Perpiniano,
vbi grauitæ ægrotauit, *Dissertationem*
reliquit de theca reliquiarum sancti Ioan-
nis Baptistæ quæ seruatur in Ecclesia Do-
minicanorum Perpinianensium, à se com-
positam per interualla febris, ac Patribus
illis traditam VI. Nonas Maij. qua die
iter ingressi sumus, Tolosam redituri. Eò
cùm peruentum esset postridie Nonas,

neque satis virium Marca haberet ad conficiendam viam vsque ad vicum sancti Ioannis Luziensis, vt illic Regi ac Cardinali Mazarino Pacis arbitro rationem redderet rerum à se apud Ruscinones gestarum, sententiámque suam coram promeret, quæ apta videbatur ad finiendam controuersiam de limitibus Cataloniae & Galliae Narbonensis; mihi, quo ipse amanuensi in his omnibúsque aliis rebus utebatur, onus imposuit deferendi illuc comprehensam scripto sententiam suam, manu propria subscriptam. Haud dubiè aduentus meus Hispanorum consilia turbauit, spe jam & opinione Ceretaniæ omnem deuorantium: tandémque eò ventum est industriâ ac sapientiâ Mazarini, qui consiliis & eruditioni Marcæ plurimum tribuebat, vt relictis prorsùs intra Gallias Comitatus Ruscinonis & Confluentis, Capfirióque, & Valle Querolij, magna etiam Ceretaniæ pars nostris finibus accederet, juxta nouam Strabonis interpretationem. Tum verò redux ego apud Tolosam, conualefcentem ex recenti morbo Marcam reperi: qui paulò pòst ad castrum Archiepiscopale, cui Balma-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 83
rio nomen est, secundo ab vrbe lapide,
secedens, illic operam dedit explicandæ
huic nobili controuersia de limitibus re-
gnorum. de quo libro, quoniam occasio
tulit, pauca differam; vt interim dum
editio ejus adornabitur, sciant curiosi
antiquitatis quid in eo contineatur.

Instituerat olim Marca, qua erat in
Cataloniam ac Catalanos propensione,
historiam illius gentis scribere; quam
magna ex parte confecerat in secessu
Murtenfi, haud procul Barcinone, vbi
duos libros composuit ex quatuor quos
meditabatur. Titulus autem eorum erat,
CATALONIA ILLUSTRATA. Mu-
tandæ inscriptionis occasio & causa fuit
delegatio regia ad inuestigandos veteres
regnorum limites. Quippe cùm legen-
do deprehendisset totum illum tractum,
de quo controuertebatur, ab Eginharto
aliisque illius æui annalium scriptoribus
aliquando vocari *Marcam Hispanicam*,
interdum verò *Limitem Hispanicum*;
usus est opportunitate materiae, vt Libro
titulum faceret de suo nomine. Itaque
sic inscriptus est: MARCA HISPANICA,
sive LIMES HISPANICVS. In libro pri-
mo, proponit Geographicam descri-

84 DE VITA PETRI MARCÆ
ptionem Comitatum Ruscinonis, Con-
fluentis, & Ceretaniæ, dein tractûs Vr-
gellensis, & circumjacentium populo-
rum, Capfiriique, & Querolij, & si quæ
aliæ regiones in quæstionem veniebant.
Causas dubitandi in vtramque partem
adfert, & rationes decidendi; emenda-
tis per occasionem, aut illustratis vete-
rum scriptorum locis, quibus in hac ope-
ris parte vtitur. Tum conquisita origi-
ne Atacis fluminis, quem Polybius Nar-
bonem nominat, digreditur paulisper
ad antiquitates vrbis Narbonensis, cujus
mœnia priscis temporibus alluisse Ata-
cem manifestè probat contra recentio-
rum quorundam opinionem. Capito-
lium Narbonis, ac Thermæ, vbi fuerint,
indicat. Septimaniæ vocabulum recens,
& serò repertum, nimirum post pulsos à
Gotthis Romanos, vnde à Sidonio effi-
ctum sit, nouè prorsus ac dilucidè expli-
cat; deducens videlicet originem ejus,
non à Biterra Septimanorum, vt pleri-
que, sed ab ea Septem Prouinciæ
portione quæ Gotthis cesserat jure bel-
li, quam Sidonius vocat Septimaniam
Gotthorum. Inuestigat, vbinam hodie
sit Illiberis, magnæ quondam vrbis &

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 85
magnarum opum tenue vestigium ;
vtrum sit ipsa ciuitas Helenensis , an
verò Caucoliberis : ac pro Helena defi-
nitum. Titi Liuij locus de Illiberi expli-
catus , & illustratus. Ostenditur hal-
lucinatio eorum , qui Concilium Elibe-
ritanum apud Caucoliberim celebra-
tum fuisse volunt , decepti affinitate no-
minis. Generales dein regulas ad deter-
minandas regiones proponit , petitas ex
verticibus montium , diuergiis aqua-
rum , & finibus diœceseon. In se-
cundo libro agit de vetustis populis
Cataloniæ , seu Hispaniæ Taraconen-
sis ; & quam prouinciæ illius partem
quisque eorum occupauerit. Non
prætermittuntur noua nomina , &
inuentæ dein vrbes aut oppida. Habet
insuper egregiam & elegantem Montis-
ferrati descriptionem. In tertio demum
describit historiam illarum partium , à
temporibus Pipini Francorum Regis
vsque ad Hugonem Capetum ; *præcipue*
incumbens , vt ipse ad Valerum Diazium
scribit , *rebus Ecclesiasticis explicandis* , *vi-*
delicet descriptioni bellorum aduersus inimi-
cos crucis Christi gestorum , *sive Saraceni* , *sive*
alio quolibet nomine appellentur : non omil-

86 DE VITA PETRI MARCÆ
fis Ecclesiarum constructionibus, mona-
steriorumque & aliorum piorum loco-
rum foundationibus. *Nec inuideo*, inquit
ipse in epistola ad Lucam Holstenium,
Regum nostrorum gloriæ, quorum operâ, à
temporibus Pipini usque ad Hugonem, re-
ligio in illis partibus restaurata est.

Perfecto demum opere, postquàm
caniculæ furentis æstus deferbuerat,
Marca cogitavit de profectioe in vr-
bem regiam. Ergo Tolosam relinquen-
tes pridie Nonas Septembris, Burdega-
lam aduenimus vii. Idus; vbi Vir Illu-
strissimus HENRICVS BETHVNIVS BUR-
DEGALENSIS ARCHIEPISCOPVS, qui
semper constans in amicitia Marcæ fuit,
eum detinuit per biduum, vt suum in
eum amorem illi ostenderet. Dein per
Santones, & Engolismenses, Pictonés-
que transeuntes, ceterosque regiæ illius
viæ populos, Lutetiam demum perue-
nimus ix. Kalendas Octobris.

Septimo dein Idus Martij M. DC. LXI.
vita concessit Eminentissimus Cardi-
nalis Mazarinus, inedia, purgationibus,
& vi ipsius morbi, qui diuturnus fuit,
consumptus. Morte ejus distracta est
Ludouici domus. Nam quæ vnus ani-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 87
mo regebantur, separari deinceps ac
diuidi cœpere; Principe tamen sum-
mam rerum in se trahente, ac vigentem
se & parem ingentibus negotiis osten-
dente. Igitur assignato cuique munere
suo à Principe, rebus Ecclesiasticis cum
majestate ejus tractandis admotus est
Marca; cùmque eo Illustrissimi Viri
Henricus Lamothe Hodencurius Rhe-
donensis Episcopus, quo ego nunc Me-
cænate fruor, Harduinus Perefixa Ru-
thenorum item Episcopus, & R. P. An-
natus Presbyter è Societate Iesu, qui
conscientiam Principis regere solet.
Illud autem singulare eo die accidit,
quòd cùm electio de viris illis à Rege
facta nota vbique esset, & apud om-
nes peruulgata, vnus tamen Marca
fortunæ suæ ignarus erat; donec ius-
su Ludouici adueniens in ædes ejus Pe-
refixa, qui eo demum mortuo ad Ar-
chiepiscopatum Parisiensem Nomina-
tus est, hunc illi nuntium attulit ex
insperato. Ea porrò infecuta sunt tem-
pora, quæ latere Marcam non sine-
rent, industriamque ejus ac doctrinam,
ob magna quæ suborta sunt negotia,
desiderarent. Animus non est ea perfe-

qui ; tum quia de omnibus longum esset dicere ; tum etiam quòd quædam omittere in præsens juuat, ob recentem inuidiam, cui imparem me esse agnosco : quæ tamen dato tempore non reticebo, cùm vitam optimi Mecænatis paulò vberius describere aggrediar.

Kalendis dein Nouembris, post confecta feliciter negotia quorum causâ ex Fonte-Blaudi Lutetiam jussu Regis Marca venerat vnâ cum Illustrissimo Viro Cœlio Picolomineo Nuncio Apostolico, grauitè ægrotare cœpit, ac tam atroci morbo, vt licèt ex eo emerferit, fatisque firma valetudine vti visus sit per aliquot menses, nunquam tamen prorsus conualuerit. Composuit illa tempestate Gallicâ linguâ Dissertationem *de Infallibilitate Papæ*, quam ego ab ore dictantis excepi. Ea fuit postrema lucubrationum ejus.

Extremo anno Eminentissimus Cardinalis Retzius Archiepiscopus Parisiensis, in gratiam reduci cupiens cum Rege, à qua jamdiù exciderat, ejus animum per amicos tentauit ; ac Princeps optimus passus est frangi seueritatem suam, vt longi exilij tædium toleran-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 89
rem in gratiam recipiens, magnum clementiæ suæ exemplum daret. Cœptum inde quæri in ciuitate rerum nouarum auida, quisnam Ecclesiæ Parisiensi præficeretur; quòd statim dictum, ac statim vulgatum sit, Cardinalem illum Archiepiscopatu cessurum. Plures itaque erant in ore vulgi, multos, vt solet, destinantis, dum vnus eligatur. Sed Marca præcipuè celebrabatur; nullis in hoc suis sermonibus; sed quia cùm par videretur, Princeps quoque in eum inclinare credebatur. Igitur omni ciuitate finem huius negotij impatienter expectante, iv. Kalend. Martij huius anni M. DC. LXII. Francisca Margarita Sillia Ducissa Retzij ad Regem detulit filij sui Cardinalis Retzij chirographum apud Commercium in diocesi Tullensi confectum xv. Kalendas Martij, quo pura & simplex cessio, vt vocant, Archiepiscopatus Parisiensis continebatur. Quo factum est, vt Marcam Rex ad se statim accerferet, nihil minùs cogitantem, quàm vt de Archiepiscopatu Parisiensi illo die ageretur. Neque enim sciebat quid accidisset. In cubiculum itaque interius, vbi Prin-

90 DE VITA PETRI MARCÆ
ceps solus erat, introductus, & ab eo
comiter acceptus, ex ipsius ore breuiter
intellexit liberum majestati ejus dein-
ceps esse quem libêret Ecclesiæ Pari-
sienfi præficere, quòd in manu haberet
chirographum Cardinalis Retzij, spon-
te eam deferentis. Addidit, nihil hac
Ecclesia illustrius esse intra Gallias,
nec ullum esse Sacerdotium, quantum-
uis amplissimum, quod cum Parisienfi
possit comparari. Illud autem se Marcæ
eò lubentiùs donare, quòd existimaue-
rit virtutes ejus tantas esse, vt facile
primum illi locum obtineant inter Epif-
copos Gallicanos, scirétque præterea
fidem ejus in familiam regnatricem lon-
gâ experienciâ probatam esse. Proinde
acciperet quantum Princeps tribuere
amico posset, & amicus à Principe acci-
pere. His dictis, chirographum Mar-
cæ tradidit. Ille verò grates agens, me-
moriâ beneficij hujus sempiternam
fore pollicetur, quandiu vita suppete-
ret; Archiepiscopatusque Parisiensis
donum sibi datum eò magis æstiman-
dum esse dixit, quòd regale esset, ac præ-
terea quòd in eum ultro conlatum, qui,
ne paulò humaniùs de propriis virtuti-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 91
bus sentire videretur, illum petere noluerat. Quia tamen Princeps sapientissimus, quem ipse velut Dei interpretem in hoc negotio intuebatur, quandoquidem Ecclesia in eum contulerat jus Nominandi Episcopos, existimauerit ipsum tam illustri beneficio dignum esse, nolle se muneribus ejus obniti, neque altiùs scrutari quibus de causis ipsum supra omnes collegas suos extolleret. Satis sibi esse, quod à Principe, & à tali Principe eligeretur. Fidem deinde suam in Regem perpetuam fore affirmavit, ac tamen eam augeri non posse, cum tanta foret, ut nec recenti beneficio obligatus, eoque maximo, majorem præstare possit: sed agniturum Regem quanta sit, quoties mandata ejus ad se perferrentur. Reposuit Ludouicus, nihil addubitare se de fide promissorum ejus: ceterum ei facillimum haud dubiè futurum regiis jussis obsequi, quæ semper intra limites æqui consisterent. Insigne visum est earum literarum initium, quas eo die Princeps ad Alexandrū VII. Pontificem Romanum scripsit, ut eum consilij sui certiore faceret: in quibus ait, ingentes virtutes, intelligentiam-

que, & singularem pietatem Marcæ, ac magnam & amplissimam operam ab eo in multis arduis negotiis nauatam Ecclesiæ, sibi, & Reipublicæ, ejus apud se ponderis fuisse, vt ipsi Parisiensem Archiepiscopatum ob hoc donauerit, quò tantis virtutibus gratificaretur, præmiùmque illis debitum tribueret. Ceterùm vulgato Principis factò, meministi, Vir Clarissime, quæ lætitia hujus ciuitatis, quæ omnium alacritas fuerit, ex eo æstimantium quantus Princeps futurus esset Ludouicus, qui admodum juvenis tam sapienter eligeret, & ad æternam ejus gloriam pertinere facinus illud asseuerantium, eoque laudes ejus illustrari. Ipse verò boni facti sibi conscius, tacere non poterat; sed apud omnes prædicabat, velut sententiam singulorum exquirens: lætabaturque haud dubiè vehementer, cùm accedere intelligeret vniuersorum consensum, procul ab adulatione.

Sed præclarè scriptum est, nihil infralunam esse nisi mortale & caducum. Venio enim, mi Sorberi, ad fatalem illum & acerbum diem, quo vir optimus nobis post magnum & diuturnum mor-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 93
bum ereptus est. Falluntur profectò qui
existimant diem adimere ægritudinem
hominibus, & dolores, quantumvis ma-
gnos, vetustate mitigari. Dies enim non
modò non leuat luctum hunc meum, sed
etiam quotidie auget magis; adeo vt non
sperem vnquam adimi posse, quandiu
durabit recordatio Viri Illustrissimi, quæ
non perpetua esse non potest. Ira nu-
minis in res nostras, mihi crede, fuit hic
casus, & debita sceleribus nostris pœ-
na: atque vtinam lentiori gradu ad vin-
dictam sui diuina ira processisset. Sed fi-
nem facio querelarum, ne non tam ca-
lamitatem nostram deplorare, quàm
Deum incusare videar, & veniam ad id
vnde me affectus meus abstraxit.

Quinto Idus Maij, quæ dies Iouis di-
cebatur, Marca satis diù in horto suo
post prandium ambulauit, lætus, & nulla
ægritudinis signa præferens. In cubicu-
lum tamen postea secedens, lassitudinis
mentionem fortè iniecit: quam morbi
indiciu[m] esse quis credidisset, post lon-
gam ambulationem? Horâ dein quartâ,
decubuit, requiem defatigato corpori
concessurus, vt ipse aiebat, sed re vera
ex vi morbi. Quippe jam tum febre la-

borabat, quamuis leuiter. Certè is initio morbus fuit, vt & ipse, & medici eum contempserint, licèt nihil interim omitterent eorum quæ ad restituendam valetudinem ejus necessaria & opportuna esse existimabant; adeo vt septimum post diem visus sit meliùs se habere, credereturque prorsùs conualuisse. Sed subito tanta vis morbi prorupit vii. Kalendar. Iunij, vt de vita ejus metuere & medici cœperint, licèt metus suos fateri nollent. Scio enim vni ex ipsis, qui eo die ad visendum eum bene mane venerat, lacrymas excidisse abeunti; quamuis alacritatem vultu præ se ferens, bono nos animo esse juberet. Ita quippe comparati sunt medici, vt quamquam sæpe intelligant, tamen nunquam ægris, aut iis quibus illorum salutem curæ cordique esse norunt, illo morbo dicant eos esse morituros; ne vtrisque molestiam exhibere videantur, nèue mœrorem illis accersant ante tempus. Tum primum verò Marca, quasi fatalem ac supremum diem imminere præsentiret, desperare de vita cœpit; sciens videlicet grauiùs ægrotare eos, qui cùm leuati morbo videntur, in eum deintegro

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 95
incidunt. Itaque licet Vicario S. Sulpitij
(nam in ea parochia ægrotabat) initio
morbi peccata sua confessus esset, ite-
rum tamen v. Kalendas eo munere per-
functus est diligenter: ac postridie Via-
ticum publicè accepit cum magna reue-
rentia, vt decebat tantum virum. Me-
minisse possunt qui aderant, quis fuerit
tum vultus ejus, quæ modestia totius
corporis, quàmque reuerenter ac de-
missè venientem ad se Christum acce-
perit; prolocutus coram omnibus ora-
tione breui, sed docta, & religiosa, sen-
tentiam suam de præsentia Corporis
Domini nostri Iesu Christi in Sanctissi-
mo Eucharistiæ Sacramento; dicens con-
fidere se in meritis Iesu Christi, qui pro
omnibus hominibus pretiosissimum San-
guinem suum in ara Crucis effuderat.
His ita dictis, componens se rursus in
omnem reuerentiam, deprecatusque
errores suos & graues in Deum offen-
siones, ac pluries repetens indignum
se esse vt Dominus apud eum ingrede-
retur, Viatico se instruxit; arbitrio di-
uino quod reliquum erat, ex animo
prorsus permittens. Excussit profectò
nobis omnibus lacrymas; tametsi læti-

tiam imitari coram pro virili quisque nostra studeremus, ne intelligere videremur eum in magno vitæ periculo versari. Nihilo tamen melius ipse de se existimabat, vanas esse & inanes spes nostras dictitans: adeo ut cum aliquot post diebus recreatus quodammodo videretur è morbo, nihilque deinceps metuendum esse medici pronuntiasent, ipse dixerit illos triumphum canere ante victoriam. Recruduit enim statim morbus atrocius. Itaque Marca parum spei ponebat in remediis humanis: sed preces continuo ad Deum apud se fundens, facile abstinebat ab omni sermone, nisi quando medici aderant, aut Vicarius sancti Sulpitij. Reliquo ferme temporis, neminem suorum admittebat præter necessarios, nisi quum ipse alios vocari jubebat. Nam externorum nemo in cubiculum ejus introducebatur. Attamen quando dolor intervallabat, animumque relaxabat, me lubenter audiebat legentem aliquod capitulum ex Novo Testamento, vel ex Libro de Amore Dei, quem B. FRANCISCUS SALESIVS GEBENNENSIVM EPISCOPVS composuit. Horum enim librorum lectione

atione valde capiebatur, siue sanus esset, siue ægrotus. Memoria teneo, ipsum medicis, qui taciturnitatem illam in eo accusantes, suadebant ut aliquorum familiarium colloquia apud lectum suum sustineret, hactenus respondisse, auditurum se lectionem alicujus libri, ut morem illis gereret. Adeo pertinax fuit silentij propositum, ut temperamentum quæreretur, quò medicorum monitis obtemperaret, ac tamen nihil ex obstinato silentio remitteret. At Vicario interroganti, cui præcipuè meditationi insisteret in tam diuturno silentio, dixit multas menti suæ cogitationes obuersari; sed præcipuè cogitare de discessu ex hac vita; ideóque à se rationem anteactæ vitæ seriò exigere, Deique misericordiam crebrò implorare, quò veniam delictorum sibi tribuere dignaretur. Adidit, se memoria repetere quæ sibi ex obseruationibus suis in Nouum Testamentum, & in Psalmos Davidis, in mentem tunc veniebant, quò animum diuinis alimentis pasceret.

Tanta autem magnitudo animi in eo fuit, ut licet morbi longinquitas omnes patientiæ terminos excedere suaderet,

ac vis ipsa morbi absque dolore esse non posset, nunquam tamen impatientiæ aut doloris signum dederit, nisi quum dormiebat. Scilicet robustus & excelsus animus inferius dignitate sua existimabat, si dolere videretur: cohibuissetque impetum naturæ dolores suos confitentis, si tam in potestate nostra esset moderari affectibus dormientium, quàm vigilantium. Sed habent nimirum fortassis animus & corpus vicissitudines suas. Ac sicut vigilantes, animi imperio, corporis seruitio magis utimur, ut Sallustius dixit: ita corpore in libertatem vindicato per somnum, animus ei seruire cogitur, & sensus ejus palam promere. Vnde dubitare cogor, verane sit Zenonis sententia, qui contrahi animum, & quasi labi, ac concidere existimavit, dum homo dormit: an cōtrà, manentibus aliorum sententiis, animi quidem firmitudo semper eadem sit, ac tamen corpori non nihil concedi debere intelligat, ut concordia inter vtrumque perseveret.

Initio mensis Iunij, diem non memini, Marca visus est mortalitatem explere; intercepto videlicet pulsu venarum, & frigore jam occupante ex-

trema corporis; oculis quin etiam conturbatis. eoque in statu permanfit ad aliquot horas. Intelleximus nos ea effe funefta mortis præludia; quæ quater aut quin quies ante obitum ejus contingere, non fine magno metu ac ftupore noſtri, quoties euenirent. Nec ipſe, quamuis non ignoraret cujuſmodi præſagium eſſet abſceſſio illa pulſus in ægroto, ſignum aliquod mœroris vultu aut voce dedit: ſed eodem vitæ ordine, relinquendas eſſe terras arbitratus, abjecit omnem viuendi ſpem; ac tamen ſe totum medicis permifit, ne de benignitate Dei deſperare videretur. Memoriam interim ſuam incurioſus non fuit; quando etiam ſapientibus, vt ait alicubi Tacitus, cupido gloriæ nouiſſima exuitur. Etenim cùm nollet perire lucubrationes ſuas, perſuaſumque in animo haberet, id quod ſanus ac bonæ mentis pluries dixerat, illas mihi vni notas eſſe, neque ab alio legi facile poſſe ob frequentes lituras, & quia nemo alius cogitationum ejus peritus erat, vocari me quadam nocte juſſit: cùmque mandata quædam verbo dediſſet, ad extremum relinquere ſe mihi dixit omnes ſchedas ac lucubrationes ſuas,

ut mea cura emitterentur in publicum. Intelligis, opinor, SORBERI, nihil mihi præclarius in hac vita contingere potuisse, quàm ut vir summus moriens tali me honore dignaretur, hâsque vltimas voces pectori meo relinqueret. Ceterùm sic de his rebus ipse loquebatur, ut si prope cubiculum ejus adfuisses, neque sciuisses profligatam esse valetudinem ejus, existimaturus fueris illum ad sanitatem properare, qui de ea editione ita agebat quasi deinceps operis Typographicis præfuturus esset, & tanquam non moriturus. Tantum illi securitatis nouissimæ fuit. Tertio dein Idus Iunij, cùm appropinquare se supremis crederet, nihilque omissum vellet ex officio boni Christiani, iterum sacri Corporis Domini pignus accepit, secretò tamen, neque ut Viaticum: ac toto ferme illo tempore, quo Missæ sacrificium in cubiculo ejus faciebat Presbyter domesticus, intectò capite esse voluit, quò reuerentiùs se erga Deum haberet; remouitque manum meam, qui caput ejus operire tentaueram.

Grauescere interim cœpit valetudo ejus, & in extremum discrimen adduci;

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. IOI
adeo vt & medici ipsi, omiffa diffimula-
tione, an quòd antea bene fperauerant,
aliquot pòft diebus monuerint vix vllam
effe fpeim vitæ. Octauo Kalend. Iulij,
vrgente febre, & recedente rurfum mo-
tu venarum, dubitarunt, tanta vis mor-
bi erat, an pofteridie reperturi effent vi-
uum. Ergo media ferè nocte accitus Vi-
carius, impartit ei extremam vnctio-
nem; præbebátque fe ipfe vngendum,
ad omnia intentus, & loquenti interdum
respondens. Redire dein vires, velut ad
nouos conatus; mirantibus medicis, fe-
nem diuturno & acerbo morbo vexa-
tum, tamdiu viuere.

Postera dies leuamentum aliquod do-
lori ejus attulit, perlatis Alexandri VII.
literis, quibus eum faciebat certio-
rem de translatione ejus ab Ecclesia Tolofa-
na ad Parifiensem. Eas ipfe legi juffit,
attentiffimèque audiit. Neque dubitauit
afferere Archiepiscopum fe Parifiensem
prorsùs effe, & Ecclesiam vrbs regiæ
deinceps, fe viuo, Pastore orbatam dici
non poffe, postquàm Nominationem
Principis Romana Sedes approbauerat.
Iam antea Canonici Parifienses, quò
dolorem fuum vniuerfis testatum face-

rent, pro valetudine Marcæ, quem sum-
mopere optabant ex eo morbo conua-
lescere, preces ad Deum quotidie fun-
debant in sacrificio Missæ; eoque exem-
plo, idem factitatum est eorum jussu in
Parochialibus Ecclesiis, & in monaste-
riis. At visis tunc Alexandri literis, quas
à me ad eos perferri Marca jussit, solen-
nes in Cathedrali Ecclesia preces, vt
mos est in magnis Pontificum Parisien-
sium periculis, fieri decreuerunt; expo-
sito videlicet ad adorandum sacratissimo
Corpore Domini nostri Iesu Christi
iv. Kal. Iulij, vt fideles populi ad ma-
trem Ecclesiarum Parisiensium suppli-
ces accederent, Dei misericordiam pro
eo ægrotante imploraturi. Par cura fuit
Serenissimi Principis Henrici Borbonij
Abbatis Monasterij S. Germani Pra-
tensis apud Lutetiam, qui iii. Kalend.
preces quoque solennes, exposito item
sanctissimo Corpore Domini nostri Iesu
Christi, pro eadem causa fieri imperauit
in Basilica S. Germani; anxiiis quoque ob
eam rem, & valde sollicitis monachis
Benedictinis Congregationis S. Mauri,
in illo monasterio habitantibus; quo-
rum fuit magna erga viuentem reueren-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 103
tia, quósq; vir optimus haud vulgari
amore prosequēbatur. In ceteras quo-
que regni vrbes & prouincias manauit
hic populorum ardor, & caritas in Mar-
cam; adeo vt in quamplurimis Gallia-
rum Monasteriis, & Ecclesiis, assiduē
ejus sanitas à Deo flagrantissimē postu-
laretur; vt ex multorum sermonibus &
literis intellectum est. Sed quo Tolosa-
nos piaculo taceam? qui cū viuentem
Marcam plurimū amauerint, non passi
certē sunt ei defieri vota sua in lamenta-
bili hoc casu. Constat sanē tanta ac tam
religiosa fuisse populorum vota, vt ni
aliter diuina prouidentia jam ab initio
morbi statuisset, haud dubiē ægrotus à
morte reuocari debuerit. Sed venerat
nouissima ejus hora, & vltima periodus
calamitatum nostrarum. Horret animus
commemorare tempus illud, quum no-
bis in horto optimi Mecænatis nullo te-
ste aut arbitro ambulantibus, properē
accitus sum, vt extremum ejus spiritum
exciperem. Equidem statim à te disce-
dens, Vir Clarissime, in cubiculum ejus
festinaui, metuens videlicet, ne, absen-
te me, moreretur. Spirantem tamen
adhuc inueni, sed ita spirantem, vt pla-

104 DE VITA PETRI MARCÆ
nè jam exanimis dici potuerit. Quippe
sic eum subito vis morbi oppressit, ut
nullus corporis illius sensus officio suo
fungeretur. Neque multò post extin-
guitur, inter amplexus & lacrymas suo-
rum. Paucioribus tamen lacrymis com-
positus est; & nouissima in luce deside-
rauere aliquid oculi ejus, carissimum
videlicet filium, quem vnicum habe-
bat, GALACTORIVM DE MARCA,
patris in munere Præsidis Palensis suc-
cessorem, & Abbatem monasterij san-
cti Albini Andegauensis, qui quinto de-
mum Idus Iunij huc aduenit. Hic, post
amissum patrem, solus mearum miseria-
rum remedium esse debuit, Sorberi, &
paterni in me amoris heres: quo viuen-
te, amici fuimus; ipsèque amicitiam
nostram toto illo sexennio diligenter ac
sanctissimè coluit. Quare non injuria,
ut ego quidem existimo, sperare pos-
sum, eum paternam amicitiam omnibus
officiis profecuturum: neque putauerim
verum illud semper esse quod ait alicubi
M. Tullius, veras amicitias difficillimè
reperiri in iis, qui in honoribus versan-
tur, resque publicas tractant. Nam
quod ad me attinet, non committam ut

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 105
mea obseruantia ei desit, in quo viuentem optimi parentis imaginem intueor; & quo saluo, saluæ sunt reliquæ magni viri. Ejus itaque in isto mihi viuit auctoritas, hunc vice patris colo; & similis ei filius, eodem est apud me pondere quo fuit ille. Neque aliud ab eo exegerim, quàm ne obliuiscatur vnquam patrem sibi fuisse Marcam, grande adiumentum claritudinis, ejusque recordatione se sororésque suas consoletur.

Decessit Marca ad III. Kalendas Iulij, quæ dies D. Petro Apostolo sacra erat, horâ ferè vndecimâ matutinâ, aut non multò secùs, nono & sexagesimo ætatis anno nondum exacto, cùm nouem & quadraginta dies eum sæua vis morbi attinuisset in lecto. Paruum & ridiculum fortasse videbitur quod dicturus sum. Cùm eum nos, qui domestici ejus eramus, quotidie ad mortem tendere cereremus, spémque omnem abjecissemus; optabamus sanè vt si vita concessus erat ex hoc morbo, abiret saltem in die festo D. Petri, cujus nomen ipse gerebat. Audiit preces nostras Deus, nostrúmque luctum exiguo hoc solatio leuare voluit: vtinámque eadem facili-

106 DE VITA PETRI MARCÆ
tate apertas aures habuisset ad vota quæ
concupiebamus pro valetudine ejus.

Hactenus res, viuo Marca, gestas
memoravi, & quæ ægrotante eo, ac
moriente, contigerunt. Nunc, quoniam
fortuna nos ei superstites esse voluit,
reliqua persequar, ne supremum officiũ
mortuo negare videar. Inter medicos
nihil conuenerat de morbi genere, ne-
que causam inuenerant; licet artem
suam optimè callerent, & in id omni
studio incumberent ne fallerent, neue
fallerentur. nam & amici erant. Oc-
cultam vim morbi esse affirmabant,
quantum arte assequi poterant. Quippe
febris interdum remissior, sæpe ex nul-
lis causis apparentibus augebatur; &
medicamenta, quæ frequenter sugge-
rebantur, singulares omnino effectus
consequiebantur, & ægroto vtilis. De-
cies profecta vena est. Decies bene ces-
sit; ac ægrotus toties visus est meliùs
habere. Pertinacia tamen morbi sem-
per eadem; & ipse crebrò querebatur
se ex visceribus laborare, manumque
jecori identidem admouebat, vnde con-
jiciebant medici, ac ex aliis etiam indi-
ciis, intestinum illud esse læsum, & af-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 107
fectum. Abscessum quoque suspicabantur alicubi inesse: quem tametsi manifestè deprehendas, quod est difficillimum, quomodo medicinam adhibebis? Igitur, eo mortuo, postularunt ut examinati corporis anatomia fieret; tum ut morbi genus deprehenderent; tum etiam quòd dicerent utile domui ejus futurum. Aperto itaque cadauere pridie Kal. Iulij, viscera omnia integra & admodum sana apparuerunt; jecore tamen ac pulmone exceptis, in quibus vis morbi residebat. Illud utcunque liuescens, & præ ardore febrili friabile, manibus vel leuiter compressum, totum faciliè discerpebatur, & in exilia abibat frustula. At major pulmوني impressa labes. Nam præterquàm quòd totus utrinque extima sui parte pleuræ firmiùs adhærescebat, ferè totus insuper lobus dexter abscessu præuio suppuratum passus, in frustula crassiuscula ex mero pure compacta concreuerat. Mox, recedentibus medicis, corpus lotum more Christianorum, & vestibus Pontificalibus, ut fieri solet, conuestitum, Pallio quoque Archiepiscopali ornatum, in sarcophago plumbeo

108 DE VITA PETRI MARCÆ
conditum est ; cui juncta fuit ænea la-
mina , in qua hæc scripta fuerunt.
HIC. JACET. CORPVS. ILLVSTRISSIMI.
AC. REVERENDISSIMI. D. D. PETRI.
DE. MARCA. ARCHIEPISCOPI. PARI-
SIENSIS. ET. TOLOSANI. QVI. OBIIT.
III. KALEND. IVLII. ANNO. DOMINI.
M. DC. LXII. ÆTATIS. SVÆ. LXVIII.
MENSE. V. DIE. VI. ANIMA. CVJVS.
REQVIESCAT. IN. PACE. AMEN.

A prandio sepultura peracta est à Ca-
nonicis , ceterisque Presbyteris & Cle-
ricis Cathedralis Ecclesiæ Parisiensis,
horâ ferè nonâ , funeris sacra peragente
Decano : corpúsque Marcæ , vt ipse
viuens optauerat , humatum est in Cho-
ro illius Ecclesiæ , infra Cathedram Ar-
chiepiscoporum. Suprema hæc ei per-
soluta pridie Kalend. Iulij. Fuere qui
publici funeris pompam requirerent,
compararéntque quæ in superiorum
Pontificum Parisiensium mortibus ho-
nora & magnifica facta fuerant. Vnum
occurrit quod respondeam ; decessisse
illum in loco non suo , adeo vt difficilli-
mum fuerit omnia obseruare solennia
quæ in prædecessorum ejus funeribus
obseruata fuisse memorabant ; festi-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 109
natam quin etiam sepulturam, ob diu-
turnum morbum; & ne filius ejus, qui
propediem aduenturus erat, reperiret
corpus insepultum.

Habet itaque Ecclesia Parisiensis
spolium magnæ animæ, ac velut dimi-
diam partem viri quem nunc deflemus;
cujus memoria nunquam intermoritura
est, donec virtus aliquo in pretio erit
apud homines, & quandiu magnorum
virorum meminisse juuabit. Errauerunt
tamen, Vir Clarissime, qui pronuntia-
runt liuorem in viuis quidem pasci, sed
post fata tandem extingui. Nam quos
inuidia erga viuentem mouebat, acriùs
dein in mortuum insultarunt; inimici-
tias etiam, quod est prorsùs inhumana-
num, cum sepulcro ejus exercentes:
hoc vno tamen ei inimici, si verum pro-
fiteri liceat, quòd paulò iniquior vide-
retur erga sectam Iansenisticam. Quòd
si Deus mihi tribuat, vt vitam ejus vbe-
riùs describam; sic illos depingam, vt
nulli posthac remansura sit vel minima
dubitandi causa, quin homines sint
egregiè mali, & odio publico digni.

Reliquit Marca præclaras lucubra-
tiones multas, præter eas de quibus

110 DE VITA PETRI MARCÆ
suprà memorauī, dignas profectò quæ
manibus eruditorum hominum teran-
tur. Nam præterquàm quòd nonnulla
passim addidit in libris quatuor de Con-
cordia Sacerdotij & Imperij, qui jam
editi sunt; liber quintus, in quo agitur
de dignitate & auctoritate Legatorum
Sedis Apostolicæ, penè confectus ha-
betur: eaque seculi nostri felicitas est,
vt quæ ad perfectionem ejus defunt,
nullo negotio suppleri possint ex qui-
busdam aliis ejus lucubrationibus. Tum
qui libri sexti locum occupaturus erat
in editione noua quam meditabatur
hujus operis, Tractatus de auctoritate
Conciliorum Prouincialium & Genera-
lium totius Diœceseos Gallicanæ, quæ
vulgò Nationalia vocantur, omnino
perfectus est. Sequitur dein Tractatus
de Iudiciis Canonici Episcoporum, &
ipse item perfectus. Libri octauī loco
esse potest Tractatus de Iure Regaliæ:
in quo repetit ab initio ceremonias ob-
seruari solitas in electionibus Episco-
porum; quid Clero & populo in iis licue-
rit, quid Episcopis comprouincialibus,
& Metropolitano; quæ deinde muta-
tiones inductæ sint, præsertim in Gal-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. III
lia ; & cetera quæ ex ea materia sequi
videntur. Tum Inuestiturarum con-
trouerſia narratur. vnde Regaliæ ori-
go. Canon Laodicens nouè explica-
tur. ne quid dicam de ceteris. Psalmo-
rum quoque Dauidis LXXXII. priorum,
atque item LXXXVIII. ſenſum litera-
lem & perpetuum expoſuit , juxta men-
tem LXX. Interpretum , ac editionis
ejuſ quam Vulgatam vocamus ; additis
Gloſſis , vt ipſe vocat , ſiue Annotatio-
nibus ad locos difficilioreſ ; & indicatis
etiam interdum eruditorum virorum
diuerſis ac diſcrepantibus ſententiis:
perfeciſſetque hoc opus , ſi longiorem
illi vitam Deus tribuiſſet. Inſtituerat
præterea componere integrum opus de
Veteribus Canonum Collectionibus,
præſertim Romanæ Eccleſiæ ; non omiſ-
ſis interim Canonibus Africanis, in qui-
bus multa perſæpe occurrunt quæ le-
ctorum diligentiam morantur ; quæque
viri docti manum haud dubiè deſiderant,
vt difficultates complanentur. Nec ta-
men omnino periit hoc opus : ſuper-
ſuntque ex eo fragmenta aliquot , ma-
gno vſui futura eruditibus. De Exemptio-
nibus quoque monaſteriorum edere

Tractatum destinauerat. Quod ut melius intelligas, subjiciam heic tibi ipsa verba ex epistola ejus ad Lucam Holstenium data Tolosæ anno M. DC. LX. Kalendis Ianuariis: *Audiui insuper, repertum à te pridem fuisse insignem thesaurum in Bibliotheca Eminentissimi Cardinalis Barberini, Concilium, inquam, Africæ, habitum sub Bonifacio Episcopo Carthaginensi, in quo agitur de immunitate ab eo monachis concessa. Concilij hujusce frequens mentio est in vetustis quibusdam monasteriorum Gallicanorum priuilegiis, quæ volunt illa monasteria frui ea libertate quæ continetur in Synodo Bonifacij. Diu mihi quæsitæ est isthæc Synodus, quæ non minimam lucem adferre potest intricatissimæ difficultati: quam enodare ita constitui in Tractatu speciali de Exemptionibus monachorum, ut nulli posthac remansura sit vel minima dubitandi causa quin liceat Summo Pontifici gratificari quibus voluerit. Et in alia, vbi loquitur de Marca Hispica: Hic tamen labor non impediet, quin Dissertationes meæ de Regularium Exemptionibus in lucem prodeant. Illud tamen admoneri in primis conuenit, Dissertationes illas nunquam fuisse elucubratas ab Illustrissimo Viro; quamuis ab Holste-*
nio

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 113
nio missum ad eum fuerit Concilium
illud Carthagenense, vel saltem ea Con-
cilij illius pars in qua agitur de libertate
ab eo concessa monasteriis. Nam ita esse
fidem facit Holstenius ipse in epistola ad
Illustrissimum Virum scripta sequenti-
bus Kal. Martiis. *Nunc fidei, inquit, &
observantiæ meæ arram mitto Acta Concilij
Carthagenensis Bonifatij Episcopi, operi quod
instituísti de monasteriorum libertate in primis
opportuna. Prior pars, quam prolixo volu-
mine, quod Concilia antiqua Ecclesiæ Afri-
cane complectitur, edendam seruo, fidei Ca-
tholicæ restitutionem post Vandalicæ persecu-
tionis procellam continet; tum verò Sedis Car-
thagenensis Primatum & prærogatiuam, pro-
uinciarum quoque Africanarum ordinem &
jura: uti etiam peculiarem Ecclesiæ Africanæ
disciplinam prolatis præcedentium Concilio-
rum decretis explicat & confirmat. Illud do-
leo, secundæ partis, quam mitto, decretum
in Palatino codice desiderari. idque non ve-
tustatis injuria consumtum, aut à mala manu
discerptum, sed scriptoris culpa omissum. Ille
enim quòd monachorum libertati minùs faue-
ret, decreti Africani loco Canones Chalcedo-
nensis Synodi subjunxit, quibus monasteria
Episcopis permittuntur. Eum tamen defectum*
H

114 DE VITA PETRI MARCÆ
*alii codices antiqui satis feliciter supplent;
ut post veterum priuilegiorum testimonia de
Concilij hujus sententiâ dubitari non possit.*

Sed in primis deplorandum est, Marcæ per valetudinem ejus non licuisse epistolam scribere quam vltro promiserat se scripturum ad Clarissimum & Eruditissimum Virum PHILIPPVM LABBEVM Presbyterum è Societate Iesu: in qua Honorium Romanum Episcopum, quem seculi nostri malignitas in Concilio Sexto Oecumenico damnatum esse contendit vt Monothelitam, ab ea labe prorsus immunem reddidisset, ostendissetque nihil aliud in eo damnatum esse præter negligentiam, & quia variè se gesserat. Primùm enim probare decreuerat euidentissimis argumentis germana esse Acta illius Concilij, neque à Græcis corrupta; contrà quàm visum est nonnullis viris eruditissimis. Deinde probasset Honorium illic fuisse damnatum; non quia Concilium putarit illum docuisse hæresim, vt isti nouelli hæretici existimant; sed quia Sergij Patriarchæ CP. & Cyri Alexandrini Consultationē ambiguis responsis eluserat, neq; statim damnauerat hæresim tunc recens emer-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. II5
gentem. Vnde data populis Orientis
occafio credendi Monothelitarum opi-
nionem non effe hæreticam, quandoqui-
dem eam prima Sedes non feriebat ana-
themate. Scilicet Honorius eo deceptus
eft, quòd Patriarchæ illi pollicerentur
Orientem vniuerfum, vbi Nestorij &
Eutychetis errores vigeabant, ad Vnita-
tem Ecclesiæ Catholicæ rediturum,
Conciliique Chalcedonenfis decretum
de duabus naturis in Christo vnitis am-
plexurum, fi concedi aliquo modo pos-
fet vnicam in Christo voluntatem fuiffe.
Et cum noua hæc opinio, vt funt omnia
ferme noua, interpretationi tum obno-
xia effet, quando videlicet nondum dam-
nata erat ab Ecclesia; Honorius, quò
faciliùs Orientem à vetuftis erroribus
reuocaret, *οἰκονομικῶς* & per Dispensatio-
nem à fummo jure recessit; vt Marcæ
verba ad hunc locum traham. Hæc ta-
men Dispensatio infelicitè illi ceflit; vt
jampridem obferuatum eft in libro ter-
tio de Concordia cap. XIII. §. IX. Nam
hinc factum, vt damnationis fententiam
in eum pronuntiauerit Sexta Synodus,
perfuaſumque fuerit orbi vniuerſo illum
infanam vnius voluntatis opinionem fo-

uisse, quam incipientem extinguere debuerat. Adferam heic loca veterum, quibus sententiam suam fulcire destinauerat Mecænas, ut epistolæ illius iacturam aliqua mea diligentia refarciam. Agmen ducet Leo II. Pontifex Romanus: qui de Honorio in Synodo Sexta damnato loquens, hæc ad Hispanos Episcopos scribit: *Qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confouit.* Sui similis est idem Leo in epistola ad Imperatorem Constantinum Pogonatum: cuius verba in contextu quidem Latino subobscura sunt, sed in Græco mirè conueniunt cum verbis epistolæ ad Hispanos. Οἷς τούτῳ, inquit, τῷ Αποστολικῇ Εκκλησίᾳ, ἣν ἐπεχείρησε διδασκαλίᾳ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως ἀγνίσαι; ἀλλὰ τῇ βεβήλω προδοσίᾳ μιανθῆναι τῷ ἀσπίλον παρεχώρησε. Quæ sic rectiùs exprimi censebat Marca: *Qui hanc Apostolicam Ecclesiam non est conatus lustrare doctrina Apostolicæ traditionis; sed prophana prodicione puram maculari permisit.* Imperator Constantinus manifestè docet Honorium in hac fidei causa se variè gessisse. Ad hæc & Honorius, inquit ille in Edicto suo, *qui fuit antiquæ Romæ*

Papa, huiusmodi hæreseos confirmator, qui etiam sui extitit oppugnator: ὁ τῆς αἵρέσεως βεβαιωτὴς, καὶ αὐτὸς ἐναντὶς πολεμαχόμενος. Significat, inquit Marca, pugnantia inter se scripsisse Honorium, atque hoc pacto hæreseos fuisse confirmatorem. Quæ in eandem cum Leone sententiam recidunt. Hæc verò loca con-gesserat Marca antè quàm discederet Pa-risiis, ad Fontem-Blaudi accessurus, ann. M.DC.LXI. Quibus addere volebat locum quendam ex Diurno Pontificum, à Lab-beo indicatum; vbi scriptum est, Ho-norium prauis Monothelitarum dogma-tibus fomentum impendisse. Nam con-tendebat Mecænas negligentiam Epis-copi in causa fidei crimen esse quod de-positionis pœnâ plecti deberet. In cuius sententiæ probationem adferebat Res-criptum Imperatorum Honorij & Theo-dosij ad Aurelium Episcopum Carthagi-nensem, datum v. Idus Iunias, Rauen-næ, Monaxio & Plinta Coss. Commina-tur enim Princeps secundum Canones, vt Marca scribit, Episcopatus amissionem iis qui segniter se gesserint aduersus Pelagia-nos, & præter expulsionem à ciuitatibus, quæ pœna secularis est, interdictam quoque in perpetuum communionem. Addunt Impe-

ratores: *Vna enim eadēque culpa est eorum, qui aut dissimulando conuenientiam, aut non damnando fauorem noxium præstiterint.* Idipsum docent, vt Marca adnotatum reliquit, Leo I. & Innocentius III. in Concilio Lateranensi. Vnde colligebat ipse, potuisse Honorium à Sexta Synodo damnari, non quòd docuisset hæresim, aut quòd Monothelitis consensisset, sed ob negligentiam in damnando eorum errore; cū eadem sit culpa, vt inquiunt Imperatores, eorum qui aut dissimulando conuenientiam, aut non damnando fauorem noxium præstiterint. Nam *inferiorum ordinum culpæ*, (vt ait sanctus Leo epist. III.) *ad nullos magis referendæ sunt, quàm ad desides negligentēque rectores: qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam.* Primū enim Honorij silentium, aut, vt cum Augustis loquar, dissimulatio, ex epistolis Papæ Leonis II. deprehenditur; qui eum redarguit quòd Monothelitarum hæresim negligendo confouerit, & quòd prodicione sua Apostolicam Ecclesiam, quæ pura erat, maculari permiserit. Eadem Leonis epistolæ docent, eum fauorem noxium

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 119
præstitisse huic pestiferæ doctrinæ: quam
non, vt decuit Apostolicam auctorita-
tem, incipientem extinxit, sed negli-
gendo confouit. Constantinus quin
etiam Imperator hoc sensu dixit, Ho-
norum fuisse hujus hæreseos confirma-
torem. Sed præterea extant ipsæ Ho-
noriij epistolæ ad Sergium Patriarcham
scriptæ, & in Synodo Sexta recitatæ, ob
quas Synodus illa, cùm agnouisset eum
aliquo modo tergiuersatum esse in causa
fidei, sententiam damnationis in eum
protulit vt negligentem; quòd negligen-
tia Episcopi in causa fidei crimen sit atro-
cissimum, cui omnem veniæ spem præ-
cidunt iidem Augusti. Nam quod ad
Honorij doctrinam attinet; jam alij pro-
bauerunt, eum prorsus auersum fuisse ab
errore Monothelitarum, neque illis vn-
quam consensisse; vt inutilis omnino fu-
tura sit mea opera, si velim hanc partem
suscipere probandam. Dispensatio mera
fuit, & quoddam velut obsequij genus,
quo populos Orientis demereri stude-
bat, vt eos dein faciliùs ad Vnitatem
Ecclesiæ Catholicæ reduceret. Habes
heic, Vir Clarissime, delineationem
quandam rudem epistolæ ejus quam vir

120 DE VITA PETRI MARCÆ
eruditissimus scribere decreuerat: quæ si
ab eo confecta fuisset, dubium non est
quin singulari beneficio sibi deuincturus
fuerit Apostolicam Sedem.

Meliorē igitur fortunam expertæ
sunt quamplurimæ Dissertationes Ec-
clesiasticæ; quarum heic tibi aliquas ad-
notare placet, quæ supersunt.

De Stemmata Christi.

*De tempore aduentus Magorum: Et an
Reges fuerint.*

De patria Vigilanti.

*De tempore Synodi Sirmiensis plenariæ:
Et de Valentis & Ursacij venia.*

*De Canone quinto Synodi Constantino-
politane.*

*De Synodica epistola Synodi Illyricianæ
habite decreto Valentiniani senioris, quæ
extat apud Theodoretum lib. 4. Hist. Ec-
cles. c. 9.*

*De forma regiminis à Christo instituta in
Ecclesia: Et de discrimine Clericorum &
Laïcorum ex jure diuino.*

*In cap. Clericos. 3. q. 4. de Clericis bra-
chio seculari tradendis.*

Præter ea opuscula Illustrissimi Viri,
habentur quamplurimæ ejus epistolæ
Latinæ, ad diuersos scriptæ: quæ si re-

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 121
ferrentur in volumen, magnum procul-
dubio facerent. Extant enim scriptæ
ejus nomine, quamquam & aliquoties
alieno, vt suprâ monui, epistolæ ad
Summos Pontifices, Cardinales, Epif-
copos, & alios viros dignitate aut eru-
ditione præstantes: quarum nonnullæ,
vt dicam quod res est, continent tantum
familiare literarum inter magnos viros
commercium multo vrbauitatis sale as-
persarum; at ceteræ, quæ magno in nu-
mero sunt, tractant de multis ingenti-
bus negotiis publicis, ac priuatis, aut de
rebus ad rem literariam illustrandam
spectantibus. Extant etiam quampluri-
ma Gallicè scripta opuscula, quæ recen-
sere longum esset: quorum quædam tan-
tum heic adnotabo, vt gustum reliquo-
rum præbeam. Nam omitto de industria
magnam molem Narrationum, siue Re-
lationum, Codicillorum siue Memoria-
rum, (Gallicè *Memoires*) & Epistolarum,
quas Gallicè scripsit occasione diuerso-
rum ingentium negotiorum, quæ & ipsæ
magno volumini sufficere possunt.

Questions notables de l'Histoire de France.

Traicté du Sacre des Roys de France.

De la publication du Concile de Trente.

Des Indulgences.

Des resignations volontaires des Eueschez.

De l'information des vie & mœurs des Euesques Nommez.

Des reparations des Eglises ordonnées par les Bulles aux Euesques.

Du droict de visite qu'ont les Euesques aux Eglises des Reguliers.

Traicté de l'approbation des Reguliers pour Confesser.

Du droict des Coadjuteurs.

Quid igitur nobis superest, SORBERI Vir Clarissime, nisi vt infelicitatem nostram, æternis causam lacrymis esse existimemus; néue vnquam intercidere patiamur memoriam virtutum Optimi Mecænatis, aut recordationem singularis ejus in nos beneuolentiæ. Equidem in ea sum sententia, vt arbitrer ingratißimos hominum nos esse futuros, nisi semper amemus quicquid ex Marca amaui-
mus, & quicquid ex eo manet. Nam, vt interim de me taceam, amabat te ille haud vulgariter, ac de te apud omnes magnificè loquebatur & sentiebat; inter intimos amicorum te ponebat; ac frequenter arcana studiorum suorum tibi lubenter aperiebat: quæ tamen, vt tu

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS. 123
præclarè obseruasti in Allocutione tua,
non omnibus adeo patebant. Est pro-
fectò conciliatrix amicitiae, virtutis opi-
nio. Nam nisi ille pietatem, sapientiam,
& eruditionem tuam agnouisset, haud-
dubiè nihilo te magis sibi admouisset,
quàm alios quosdam, quos ab adytis sa-
pientiae & eruditionis suae arcebat velut
prophanos. Ostendisti porrò, VIR ERU-
DITISIME, quàm non indignus esses
tanti viri amicitia, & quàm non ingra-
tus; qui, composito demum eo, laudes
ejus publicè profecutus es. Nec solùm
hoc. Sed etiam me, licèt sponte ad id
currentem, amantissimè hortatus es, vt
præstantissimi Archiepiscopi vitam mo-
résque describerem, gratum opus homi-
nibus eruditis & virtutem amantibus.
Multùm tamen literati profectò debent
Clarissimo Doctissimoque Viro FRAN-
CISCO SOLLEISELO CLAPIERIO Patri-
tio Lugdunensi, veteri Mecænatis ami-
co, & quidem ex intimis: cui cùm hoc
meum consilium, vt est nostra familia-
ritas, patefecissem, peruicit vt vitam il-
lam paulò vberius describerem quàm
animo destinaueram.

Cùm autem Allocutio tua mihi im-

pensè placuerit, tibi que me eo nomine plurimum debere agnoscam; tum illud in primis animum meum præcipua voluptate perfudit, quòd Marcam cum Agricola contulisti: ac, si crimen illud tibi publicè exprobrari non abnuis, mihi consilium meum præripuisti. Soleo enim Marcam comparare cum Agricola, multis de causis; idque me olim ei dixisse memini, inter domesticos sermones. Nam, ut omittam multas Agricolæ virtutes in Marca fuisse, quod cuius facilè apprehendere potest ex comparatione hujus Epistolæ cum Vita Agricolæ à Tacito scripta; vterque gradatim ad summos honores peruenit, quibus in republica quisque sua functus est. Agricola Britanniam prouinciam tenuit ultra septem annos; Marca verò Cataloniam tantundem temporis administravit. Ambo illustri genere nati, speciosas opes habere, non tamen nimias. Neuter fortunas suas auxit ex pecunia publica, neque ex bonis prouincialium. Prudentia in utroque par, & humanitas propè singularis. Vis enim tibi compendio describam Optimum Mecænatem? Audi Tacitum, de Agricola loquentem: *Quòd si habitum*

quoque ejus posteri noscere velint ; decentior, quàm sublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris supererat. Bonum virum facile crederes, magnum libenter. Nihil dicas interesse inter eos ; nisi quòd Marca felicior Agricola, bonos Principes nactus est, longiorémque ac tranquilliorém vitam vixit.

Agnoscis, inquam, Sorberi, quàm sapienter institueris comparisonem Marcæ cum Agricola. Voco te nunc ad alterum Terentij locum ; quòd eum huic meo instituto mirificè conuenire arbitrer, malimque elegantissimi Poëtæ verbis vti, quàm meis, vt animi mei sensa exprimam. neque tu, opinor, negabis in eam rem factos videri hos versus.

*Sic vita erat : facile omnes perferre, ac pati,
Cum quibus erat, cùmque vnà, his se dedere,
Eorum obsequi studiis : aduersus nemini :*

Nunquam præponens se illis.
Magnam esse facilitatem ejus & comitatem, omnis ordinis homines vltro confitebantur, ac prædicabant ; quæ tanta fuit, vt vel humillimæ fortis homines facile admitteret, comitèrque exciperet, quoties ejus ope indigebant ; ne-

minem contemnens, & in neminem contumeliosus. Attamen ejus facilitas non sine gravitate erat, neque comitas sine seueritate; adeo vt cùm viri auctoritate grauis honorem nusquam corrumpi per familiaritatem sineret, difficile intellectu esset, vtrum eum amici magis vererentur, an amarent. Nam, quod est rarissimum, (recurrat enim Agricola) nec facilitas illi auctoritatem, nec seueritas amorem deminuit. Viros verò literatos, ac studiis doctrinisque deditos, non referrem in familiaritatem ejus admissos, cùm id satis superque notum sit, nisi me ita agere moneret versus ille Terentianus: *Nunquam præponens se illis*. Etenim quamuis literatos, qui ad eum frequenter tanquam ad omnis eruditionis parentem ac magistrum veniebant, doctrinâ superaret, nunquam tamen se supra illos extollebat; adeo vt si cui modestia ejus nota non fuisset, quæsiturus famam fuerit. Nempe moderabatur eruditioni suæ, ne cui se præponere videretur. Nam vincere, velut Agricola, inglorium arbitrabatur. Nemini aduersus fuit, nisi malis: nec inimicitias cum aliquo exercuit, nisi coactus. ac semper remisit.

quamquam & magnæ interdum causæ
 erant, ob quas suscipere inimicitias co-
 geretur, nisi erectum & sublime inge-
 nium cohibendos existimasset motus ira-
 cundiæ. Christianum in primis, ac reli-
 giosum pectus habuit; offensionum im-
 memor, & moris majorum summus imi-
 tator. Quippe Sedem Apostolicam sum-
 mo semper studio profecutus est; ejus-
 que dignitatem & jura sæpissime vindi-
 cavit aduersus eos qui coërcendam cla-
 mitant intra certos limites Romani Pon-
 tificis auctoritatem, quamuis persæpe
 non intelligant quid veneranda antiqui-
 tas præceperit custodiri. Neque tamen
 temperamenti egebat; nec, vt plerique
 solent, deformi obsequio excessit limi-
 tes veri; constans in primis aduersus vim
 externam, quoties aliqua tentabantur
 contra priscum morem, aut contra jura
 Regum Christianissimorum. Erat enim
 ille vnus ex omnibus maximè aptus ad
 fouendam Concordiam Sacerdotij &
 Imperij; cùm pari auctoritate & gratia
 apud Summos Pontifices & Reges Fran-
 corum viguerit, dum vtrorumque jura,
 quod est difficillimum, fortiter vbique
 propugnaret absque alterutrius injuria
 aut offensione.

Quare nequaquam miror Eminen-
tissimum ac sapientissimum Virum Iu-
lium Cardinalem Rospigliosum ad te
nuper in quadam epistola scripsisse;
MARCA SVBLATO, PLVRIMAM IN
CHRISTIANA REPVBLICA FACTAM ESSE
IACTVRAM. Neque enim dubitari po-
test, quin Alexander VII. Pontifex
Maximus, qui Marcam præcipuo quo-
dam amore semper dilexit, cuiusque
summas virtutes noster vicissim impensè
venerabatur etiam antè quàm ad Summi
Pontificatus apicem perueniret, cuius
rei argumenta sunt scriptæ inter eos vl-
trò citròque epistolæ quamplures; du-
bitari, inquam, non potest, quin Ale-
xander plurimum ex morte ejus dolorem
perceperit, cuius ope sperabat finem de-
mum aliquem imponi posse diffidiis hujus
seculi. An existimas mediocrem fuisse
dolorem Eminentissimorum Cardinalium
Chisij, Barberinorum, Corradi, Esten-
sis, Rospigliosij, Sacchetti, Grimaldi,
Guidij à Balneo, Albicij, Pallauicini, &
aliorum quorundam; quos omnes ami-
cos Marcæ fuisse, ingentésque ejus vir-
tutes coluisse, scriptæ ab iis ad eum li-
teræ testantur? Quòd si propiùs intueri
juuat

juuat ; credísne Illustrissimum Virum
Coelium Picolomineum Cæsareæ Archi-
episcopum , & Nuncium Apostolicum,
vulgari more aut communibus lacrymis
prosecutum esse funus tam acerbum ?
Erras profectò , si ita sentis , & grauem
amicitiæ eorum injuriam facis.

Sed his omissis , ad me redeo , Sorberi
Vir Clarissime ; vt postquàm tecum com-
municauì dolorem meum , te nunc con-
solationis meæ faciam participem. Scri-
pto prodideras in calce Allocutionis
tuæ , exoptare te vt post amissum Mar-
cam , studiis fortunisque meis fautorem
non degenerem nanciscerer , quo me so-
lari ego possem. Habent , ni fallor , oc-
cultam aliquam vim sincera & pia ami-
corum vota , cui contradici non potest.
Ea quippe tunc fuit Illustrissimi ac Do-
ctissimi Viri HENRICI LAMOTHÆ HO-
DENCVRII RHEDONENSIS olim EPIS-
COPI, nunc verò ad ARCHIEPISCOPATVM
AVSCITANVM Nominati pietas , ac tam
præclarus & mirificus ejus in me amor ,
vt me ad se recipiens , in contubernium
etiam suum admitteret. Sanè si prorsus
extingui posset , quod nolim , memoria
recentis meæ calamitatis , in eum virum

130 DE VITA PETRI MARCÆ
incidi, qui solus efficere potest ne vn-
quam meminerim infelicem me fuisse.
Nam præterquàm quòd omni genere
eruditionis imbutus est, studiáque nostra
amat & probat; plurimum præterea &
honestissimum ocium mihi conceditur
ejus benignitate, nulla alia re, quàm li-
terarum assidua tractatione consumen-
dum. Cùm autem ita affectus sim à pue-
ritia, vt literis semper deditus fuerim,
librósque tractare amem; næ ego om-
nium hominum fortunatissimus sum, qui
nactus eodem tempore sim Doctissimum
Mecænatem, & mirificam magnámque
librorum bibliothecam, qua me vir opti-
mus vti & pasci jubet lubentissimè. Adeo
vt facile intellectu sit, mihi hoc propè
fataliter datum esse, vt in magnorum
tantùm virorum familiis viuam. Vale,
Vir Clarissime, & Eruditissime; méque,
vt facis, ama, qui parem ingentibus tuis
virtutibus Patronum contingere cupio,
voueóque. Lutetiæ Parisiorum III. Idus
Decembris, anno M. DC. LXII.

SAMVELIS SORBERII

AD STEPHANVM BALVZIVM

ALLOCVTIO

IN FVNERE

Illustrissimi ac Reuerendissimi

PETRI DE MARCA

ARCHIEPISCOPI PARISIENSIS,

Patroni sui Optimi.

IN summo animi mœrore, qui me totum occupat, BALVZI Doctissime, nullum præsentius inuenio remedium, quàm in sinum tuum doloris mei causam effundere, & luctui nostro communi tecum indulgere. Neque enim verendum mihi, ne si modum lacrymis, quem necessariorum vel amicorum ceteri ponent, ipse fortasse non imponam, debita parentationis mensuram supergressus videar. Nosti tu quàm me beneuolentiâ Illustrissimus Archiepiscopus, cui Iusta nunc persoluimus, ornauerit; nec minùs perspectas habes rationes, propter quas ego tot titulis Venerandum Senem in

132 SAM. SORBERII ALLOCVTIO
turba clientum frequentissima præ cete-
ris colueram. Quandoquidem vnà tecum
sæpius ad familiaria colloquia admissus,
multò propiùs introspexeram, quæ non
omnibus adeo patebant. Cùm scilicet
passim non promeret, quæ ex recondi-
tiori sapientiæ penu aliis, quorum fidem
non satis probasset, velanda, atque fideli
silentio committenda putaret. Sed cùm
tu in primis tanti viri virtutes, affecla
perpetuus, domi, forisq̃ue, lateri semper
adhærens, dimensus fueris, ad te jure
prouocare debeo, si quæ mihi reliqua est
Patroni nostri memoriæ insculpta ima-
go, procul olim spectantium, vel liuido-
rum fidem superet. Quare est cur te
horter, MI BALVZI, vt quampri-
mùm facias, & in lucem proferas ico-
nem, quæ delineationem quandam con-
tineat Vitæ, Morum, Eruditionis, &
Sapientiæ illius quam præsentem nuper
coluimus, & amissam nunc querimus.
Neque illud quidquid erit solatij nobis
inuideas velim, dum cogitas marmo-
reum aliquando ponere Mecænatem
tuum in prolegomenis ad postuma ejus
scripta, quæ publici juris facies. Igitur
vel rudi nunc penicillo rem depropera;
atque ita recrea nos exanimes, & veris
vocibus, quas pectore ab imo, sed lan-

AD STEPHANVM BALVZIVM. 133
guidè jam , & obstructis veluti mœstitiâ
faucibus , emittimus , testimonio tuo fi-
dem adstrue.

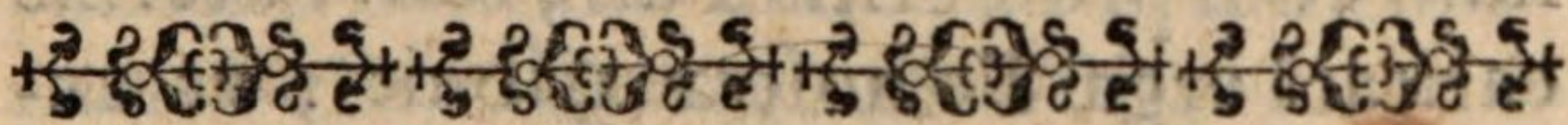
Hodie extulimus PETRVM DE MAR-
CA, & eodem tumulo condidimus patriæ
suæ decus , Regni totius oraculum , Ec-
clesiæ fidus , literatorum Apollinem ,
Virum nullis non virtutibus ornatum.
Fuit ille cujus tantopere probata Regi-
bus nostris , & Summo Pontifici , doctis
& bonis omnibus pietas & eruditio. Fuit
ingens gloria Gallorum. Fuit ille , in-
quam , PETRVS DE MARCA , cujus
solertiam , & nos qui præsentis oculis
tantam sapientiam vsurpabamus , & qui
procul in scriptis , velex aliorum narra-
tione cognitam habebant , longè latè-
que mirabantur. O jacturam irrepara-
bilem ! ô vulnus Ecclesiæ inflictum vix
medicabile ! ô Virum nullis lacrymis sa-
tis lugendum ! Vbi talem ; vnde talem ;
Quando talem ? Nullum equidem , MI
BALVZI , quocunque me vertam con-
spicio , quem huic numeris omnibus pa-
rem futurum hoc ævo nostro sperare
possim ; in quem scilicet tanta rerum hu-
manarum diuinarumque scientia , totque
ingenij dotes , quæ vix in vna mente mo-
rantur , conueniant. Quàm rara enim
concordia acuminis & prudentiæ , eru-

134 SAM. SORBERII ALLOCVTIO
ditionis & modestiæ, Sacerdotij & Im-
perij, religionis & politices, honorum
& moderationis. Quippe semel tantum
atque iterum contingere solet toto secu-
lo, vt idem homo, qui antiquæ nobilita-
tis gloriâ clarus nascitur, primùm im-
buatur bonis artibus; dein negotiis tra-
ctandis manum iuuenis admoueat; &
tandem rebus in patria præclarè gestis,
ad maiora tractanda non ambitu, non
vlllo fauore Principum, sed proprio suo
merito, atque ita efflagitante publicæ
utilitatis bono, in Aulam euocetur; Quò
propior factus clauo, nullis non tempe-
statibus, nullo non in littore, tanquam
Ciuilis iuxta & Ecclesiasticæ gubernatio-
nis peritissimus, circa res belli ac pacis,
nubilo ferenóque cælo pariter consula-
tur. Quis autem hæc inter, si exoriatur
tandem aliquis, qui doctrinâ suâ aliqua-
tenus Marcam referat, vndecunque ta-
men similis euadat; qui moribus repræ-
sentet; qui seposita toruitate, rectum
animi feruet; qui tantam cupiditatum
moderationem, tam blandos vultus, tan-
tam sermonis perspicuitatem, tantam in
Regem fidem, in alios reuerentiam, in
omnes comitatem; qui denique tam ob-
uium vnicuique, & præsertim literatis
tam niueum pectus, tam commodas au-

res præbeat? Atque adeo, ut totum Agricola-
 colam agnoscas, qui retineat, quod est
 difficillimum, ex sapientia modum? O
 iterum inmedicabile vulnus Regno flo-
 rentissimo, & Ecclesiæ inflictum Catho-
 licæ! Desiderabunt proculdubiò hujus-
 cemodi factum virum, vel illi ipsi qui re-
 pudium olim sanæ doctrinæ miserunt, &
 tandiu foedo illo schismate, cujus nunc
 partem maximam saniorémque pudet,
 gloriati sunt; nec minùs illis forsan desi-
 derabitur aliquando, qui circa ejus obi-
 tum visi sunt palam paulò infensiores; qui
 funem altercationum plus æquo traxere;
 quibus dedit disputandi prurigo nobi-
 lem stili elegantissimi exercendi, & do-
 ctrinæ reconditoris proferendæ occasio-
 nem; quos verò piget strictum, non in-
 feliciter quidem ad nominis sui famam,
 calamum recondere. Nemo etenim ap-
 tior fuit tum componendis dissidiis vetè-
 ribus, tum euellendis ex agro dominico
 nuperis dissensionum plantariis, atque
 zizaniis, ut cum nostro Præsule dicam; si
 quidem tali nomine Summus Pontifex
 nuper donandam censuit illam conten-
 tionem, quæ inter viros doctos & vtrin-
 que pios ac percelebres viguit per annos
 hosce viginti. Qua de re plura referre tu
 poteris; neque forsitan ego plurima,

quæ mihi in mentem sæpius venerunt, aliàs reticebo. Superfedeo itaq; BALVZI doctissime, à congerendis hic loci in sententiæ meæ confirmationem, atque adeo in laudem Illustrissimi Archiepiscopi, quæ fusiùs diducere possem. Nec me quisquam præuerteret, si te vnum excipiam, in recensendis Baronij, & Bellarmini, Papinianique istius, ne dicam Ambrosij, & Augustini, meritis; quos omnes PETRI DE MARCA nomen complectitur: quippe qui ad sideris istius inspectionem inconniuentibus oculis tot annos attentus fuerim. Quam quidem in illo obseruando sedulitatem meam tantò magis mihi gratulor, cùm in ea tempora nos incidisse videam, quibus non facile gignuntur virtutes; vnde mirum jam mihi non videtur, si non optimè æstimentur, & multi libenter bonum virum MARCAM crediderint, quibus non tam facile Vir magnus apparuerit. Multi sanè quæsierunt famam, pauci interpretati sunt, nullis phaleris onustam, nullo stipatam satellitio, sub pallio latentem, sine pompa, sine fuce incedentem. Verùm ille obsequio ac modestia, pari cum industria ac probitate eò accessit, quò plerique per abrupta peruenere; neque vnquam ille inclarescere gestiit rebus

AD STEPHANVM BALVZIVM. 137
quæ in nullum Reipublicæ vsum forent.
Sed iterum fatis. Ita nunc premor angore
animi, vt in aliud tempus huiuscemo-
di parentatio differenda sit; dum tu,
MI BALVZI, in solatium doloris mei
tuique sparges mecum debitis lacrymis
fauillas calentes Patroni nostri, & vitam
Senis Optimi in tabula depictam mihi
quamprimùm repræsentabis. Ad quæ te
voco, & vt me amare perseueres, qui
studiis & fortunis tuis fautorem non de-
generem exopto. Vale. Lutetiæ Pa-
risiorum pridie Kal. Quinctil. A. R. S.
cdo. Idc. LXII.

EPISTOLA S. D. N.
ALEXANDRI PP. VII.
AD ILLVSTRISSIMVM VIRVM
PETRVM DE MARCA
Archiepiscopum Parisiensem.

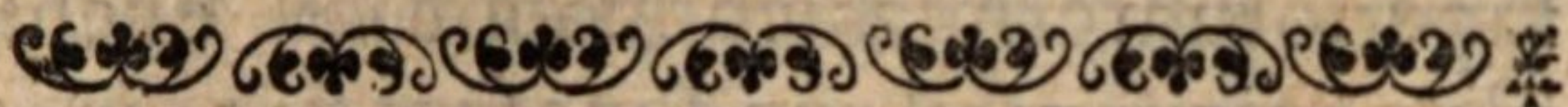
*Venerabili Fratri Petro Archiepiscopo
Parisiensi.*

ALEXANDER PP. VII.

Venerabilis Frater, salutem & Apo-
stolicam benedictionem. In Con-
sistorio secreto quod hac mane habui

mus, Fraternitatem Tuam ad Ecclesiam Parisiensem ex Tolosana transtulimus: nec dubitamus, quin zelus, virtus, & auctoritas tua rebus omnibus Archiepiscopatus istius, & præsertim Iansenismi zizaniis, vti scribis, diuturna Præfulis absentia succrescentibus euellendis omnino salutaris futura sit. In quo sanè pietatis, aliarumque virtutum Tuarum injuria foret, si eas adeo præclarè, spectatèque tanto cum bonorum omnium plausu currentes adhortari vellemus. Porro sacrum Collegium Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium cum promeritis Tuis, tum Paternæ caritati erga Te nostræ tribuit, vt expensarum pro expeditione facilitatem eam, quæ pro temporis, rerumque circumstantiis fieri maximè potuit, libenter indulserit. Omnipotentem Deum piis conatibus Tuis in ista Pastoralis vigilia propitium, fauentemque precamur, Apostolicam benedictionem Fraternitati Tuæ peramanter impertientes. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris, die v. Iunij M. DC. LXII. Pontificatus nostri anno octauo.

F. FLORENTINVS.

Epistola Eminentissimi Cardinalis
Chisij ad eundem.

*Illustrissimo & Reuerendissimo Domino
Petro Archiepiscopo Parisiensi.*

ILLVSTRISIME ET REVERENDISIME
DOMINE,
Hoc mane in Consistorio Sanctissimus
D. N. admisit cessionem Parisiensis Ec-
clesiæ ab Eminentissimo Cardinali de
Retz in manibus Sanctitatis suæ factam,
eāque contulit Illustrissimæ Domina-
tioni Vestræ. Qua in re Sanctitas sua non
solum Christianissimi Regis iudicium
comprobavit; sed omnium etiam, qui-
bus & Illustrissimæ Dominationis Vestre
virtus admirationi, & Catholica Religio
cordi est, expectationi votisque satisfe-
cit. Ea occasione actum est de condo-
nanda impensa expeditionis. Ac multa
quidem erant, quæ Sacro Collegio sua-
dere videbantur, ne à veteri instituto &
à Constitutionum Decretis recederetur:
taxæ tenuitas, comparatione annuorum
redituum; Diœcesis tranquillitas, nullis
armorum motibus, nulla terræ cœliue
calamitate per hos annos interpellata:

superiorum Archiepiscoporum exempla, quibus nihil condonatum fuit: inopia denique ærarij Apostolici, temporum injuria valde imminuti. Vicit tamen hæc omnia consideratio meritorum, quæ Illustrissima Dominatio Vestra sibi apud Sanctam hanc Sedem comparavit, quæque comparare in posterum facile poterit in hoc recenti gradu dignitatis; initaque via est, qua & Illustrissimæ Dominationi Vestræ honos haberetur, & consuleretur rationibus Sacri Collegij aliorumque qui titulo oneroso in partem veniunt expeditionum ejusmodi; quemadmodum à procuratore suo cognoscere poterit. Reliquum est ut Illustrissimæ Dominationi Vestræ recentem istam dignitatem gratuler, aliâque virtuti suæ debita honorum incrementa augurer, voueamque; sicuti ex animo facio; dum mea ipsi officia, studia, operamque omnem offero exhibeoque; & felicia omnia precor à Deo. Romæ v. Iunij M. DC. LXII.

Dominationis Vestræ Illustrissimæ,

Servitor

F. Cardinalis CHISIVS.

Epistola Eminentissimi Cardinalis
Rospigliosij ad Clarissimum
Virum Samuelem Sorberium.

PERILLVSTRI DOMINO, DOMINO
SAMVELI SORBERIO.

Perillustris Domine, Quanto mœro-
re me affecerit luctuosus obitus Illustris-
simi & Sapientissimi Præfulis PETRI DE
MARCA, vel ex propria animi ægritu-
dine colligere Dominatio Tua abundè
potest. Neque enim te later, qualiter
singulari ipsius humanitati me profite-
bar obstrictum, quantùmque insignibus
ejusdem meritis tribuebam: quo sublato,
plurimam in Christiana Republica fa-
ctam esse jacturam intelligunt & dolent
omnes. Vitæ ramen innocentia, & assi-
dum Religionis studium, cùm illi adi-
tum ad cælorum præmia patefecisse non
dubiè existimentur, nostras etiam lacry-
mas abstergere, & dolorem temperare
possunt, sperata tanti viri felicitate. Haud
mediocre etiam exhibebunt mihi sola-
tium occasiones omnes, quibus paratif-
simam erga Dominationem Tuam vo-
luntatem aliqua ratione declarandi,
quemadmodum impensè cupio, oppor-

142 : BORDANOVÆ TESTIMONIUM
tunitas præbeatur, cui prosperos rerum
omnium euentus à Deo enixè precor.
Romæ XXXI. Iulij M. DC. LXII.

Studiofissimus Dominationis Tuæ
I. Cardinalis ROSPISGLIOSIVS.

Ex Libro cui titulus, *Estat des
Cours Ecclesiastiques*, auctore
Ioanne Bordenaue Canonico &
Officiali Lascurrensi apud Be-
nearnos, edito Parisiis anno
M. DC. XXV.

LOquens ergo hic auctor in cap. XII.
de Ioanne de Marca Vicario Ge-
nerali & Canonico Lascurrensi, qui Of-
ficium Consiliarij in Consilio ordinario
& suprema Palensi Curia impetrauerat,
ait: *Mais quelque temps apres il resigna sa
Charge à Messire PIERRE DE MARCA
son nepueu: lequel par ses rares qualitez &
vertus hereditaires a meritè que LOVYS
LE IVSTE, sçachant qu'il estoit le
Restaurateur & Tutelaire de la Religion
Catholique en ces quartiers, la Colonne de
l'Eglise, le Protecteur des Ecclesiastiques,
le Mecenas de ses fidelles subjects, le resu-*

ge des gens de bien, l'astre brillant du pays, l'encyclopedie ou l'intelligence parfaite de toutes sciences, fit de son propre mouvement l'erection d'une Charge extraordinaire de President au mesme Parlement de Pau, dont il l'a gratifié en reconnoissance de ses bons services, & l'a pris pour son Conseil auprès de ses Gouverneurs & Lieutenans generaux de Bearn & de Navarre. Ces mots tres-veritables couchez à l'honneur de ce grand & deuot personnage, qui n'ayant encore atteint l'aage de trente ans, surpasse en merueilles tout ce que nous scaurions apostropher de luy, soit dit par occasion, & comme en passant.

Quæ sic Latine versa sunt à Steph. Baluzio.

Sed non multò post munus illud transfudit in PETRUM DE MARCA fratris filium : cujus haud vulgares animi dotes, & hereditariæ virtutes, ejus ponderis apud LVDOVICVM IVSTVM fuisse, vt cùm sciret eum esse Restauratorem & Tutelarem Catholicæ Religionis in illis partibus, (*Benearnensibus*) Columnam Ecclesiæ, Protectorem personarum Ecclesiasticarum, Mecænatem fidelium Regi subditorum, refugium proborum hominum, encyclopædiam, seu intelligentiam perfectam omnium

144 BORD. TESL. DE MARCA.
scientiarum, fidus splendidum gentis,
(*Benearnæ*) proprio motu creauerit extra
ordinem Officium Præsidis in eodem
Parlamento Palensi, quod in eum gra-
tis contulit, meritorum insignium con-
templatione; eumque præfecit Consilio
suo à latere Gubernatorum & Locumte-
nentium generalium Benearni & Nauar-
ræ. Verba hæc verissima dicta sint per
occasionem, & velut per transfennam, in
gratiam magni hujus & pij viri: qui non-
dum ingressus annum ætatis suæ trigesi-
mum, longè tamen superat laudes quibus
eum ornare possemus.

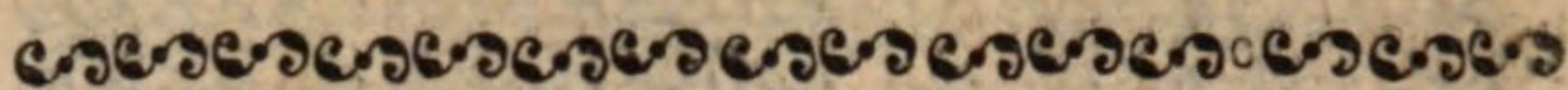
FINIS.

BALVZIVS

LECTORI S.

Absoluta erat Editio huius Libri, nihilque aliud superesse videbatur, quam ut per ora manúsque hominum volitare sineretur; quum red-dita mihi est Epistola quam Vir Illustrissimus FRANCISCUS BOSQUETVS Episcopus Monspeliensis ad me pro sua humanitate scripsit, qua meum hunc conatum suffragio suo comprobat; & in ea quædam de Marca commemorat, quæ scire non pigebit eruditos. Intellexi statim id mihi præclarum in primis esse; tum eius momenti esse eam Epistolam, ut prætermitti posse non videatur in hac editione, quin memoria Illustrissimi Archiepiscopi Parisiensis, cuius præcipue honori dicata est, grauis iniuria fiat. Ergo quia res adhuc integra erat, quando Typographus nondum venalem proposuerat hunc Librum, nolui frustrare aures eruditæ hac illustri coronide. Eam itaque heic tibi subjicio, mi Lector; & ut pro hoc beneficio mihi gratias habeas, rogo. Vale.

FRANCISCVS EPISCOPVS
Montispeffulani Baluzio suo
S. P.

GRATAS accepi literas tuas ; gratissimas dicerem, nisi de amicissimi mihi viri morte luctum renouarent. Antiquam enim necessitudinem, quæ nobiscum intercedebat, morte dissolutam non lugere nequeo. Meministi earum lacrymarum, quas inter amplexus mutuos, dum vale vltimum apud Fontem-Belliaudi diceremus, præfagus futuri illius amor expressit, quibûsque me totum perfudit ; easque dum in memoriam reuoco, vix ipse à lacrymis & gemitibus abstineo. Fatebor tamen, mi Baluzi, primas, quas misisti, ejus Epistolæ chartas quam de vita tanti viri ad nostrum Sorberium scribis, renouando dolorem, aliquantulum illum leuasse. Nam ejus animi imaginem elegantiori stilo veriùs depingis, quàm ille tuus Pictor Battauus vultum ejus & habitum corporis ea in tabula quam mihi discessuro Marca no-

EPIST. AD STEPH. BALVZIVM. 147
ster dedit, meam vicissim accipiens, penicillo suo delineavit. Doleo tamen semper non tam defuncti sortem, quàm nostram. Etenim ille, ut spero, viuit felix inter beatas mentes: & nos adhuc inter syrtes & scopulos in hoc pelago nauigamus, incerti quò nauis nostra appulsura sit. Beatum etiam illum prædico, quòd licèt in omnium animis viuere debeat, industriâ tuâ & scriptis tuis apud posteros semper victurus sit. Perge itaque; & ex iniquis Epistolæ spatijs egrediens, dignum tanto viro opus aggredere, ac per latum virtutum ejus campum liberiori stilo decurre. Ne defraudes expectationem publicam dissertationum earum fructu, quas olim edidit, quâsque apud te illum morientem deposuisse intelligo. Si ad secundam, quam meditabatur, Libri de Concordia Sacerdotij & Imperij editionem animum appellis, mitto tibi additamentum, quod autographum ejus habeo; cujus rationem tibi reddere non me piget. Cùm Commentario de veris Ecclesiæ Gallicanæ Libertatibus, ut loquimur, ejudem Ecclesiæ Comitiorum jussu incumberem, incidi in locum ejus scriptoris anonymi qui e mentito Galli-

canæ Libertatis propugnandæ titulo, librum nota censoria jam olim adustum, Regia sanctione proscriptum, ac perpetuis tenebris damnandum, in lucem edere ausus est: illo falsam thesim (scilicet Laïcorum æquè ac Clericorum cœtum Ecclesiam Gallicanam componere, ejusque communi decreto publica ejus Ecclesiæ negocia decidi, & non solum Episcoporum judicio, ad quos propositionem de difficilibus negocijs, quæ ad ipsorum vocationem spectant, tantum pertinere) scribit, & auctoritate amici nostri fulcire nititur. Quamvis fraudem scriptoris facillimè detegerem, & delusam ejus mentem in æquivoco, ut loquuntur Logici, cum Libertatis, tum Ecclesiæ nomine animaduverterem. Alia est enim significatio Ecclesiæ, dum fideles omnes complectitur; ut & libertatis, qua singulos fonte baptismatis renatos Christus donavit: alia Ecclesiæ, quæ etiam apud antiquos scriptores solum Clericalem ordinem; ut & libertatis, quæ jus & facultatem, seu potestatem vniuersam regendi Ecclesiam Sacerdotali ordini, in primis Petri Apostolorum Coryphæi successoribus, diui-

EPIST. AD ST. BALVZIVM 149
nâ constitutione tradita, comprehen-
dit. Quam non solùm fallaciam, sed
illam etiam quam idem scriptor cœtus
vniuersi populi Gallicani, quos Sta-
tuum Regni Comitia vulgò nominamus,
cum Episcoporum Concilijs permiscens,
eo colore, quòd Synodi nomine vter-
que cœtus nuncupetur à scriptoribus
ejus ætatis, quâ secundæ & tertiæ stirpis
regiæ Principes imperium habuerunt,
inuictis argumentis, cùm ex ipsius ano-
nymi lacinijs, tum ex probatæ auctori-
tatis scriptoribus, in amplis meis Com-
mentarijs manifestam omnibus fecisse
mihi persuadeo. Adiui tamen amicum
nostrum; & ostenso fuco obscuri homi-
nis illius, qui ne pœnas criminis lueret,
& majori securitate in Christi sponsæ
dotem præcipuam, scilicet Libertatem,
impiè debaccharetur, fictitium titulum
operi suo affixerat, rogavi amicum, vt
ipsemet doctrinæ suæ vindex esset. An-
nuit libenter, ad viri deliramenta subri-
dens; & postridie dedit mihi chartam,
cujus pariculum tibi mitto. Eo itaque,
mi Baluzi, vtere; &, si placet, vel vitæ
historiæ, vel operi de Concordia inferre.
Plura de tanto viro scriberem, quæ ex

150 FR. BOSQ. EPISC. MONSP. EPIST. &C.
longa necessitudine mihi soli, vt reor,
nota sunt: sed ea maioris otij sunt; &
tuæ suauissimæ literæ me inter Natalis
Domini solennia, tam in Missis, quàm
in Concionibus ad populum adeo occu-
patum deprehenderunt, vt vix ama-
nuensi, quem probè cognoscis, in effi-
giem amici nostri magis oculis inten-
tus, quàm animo his dictandis attentus,
hasce lineas dictare possim. Me ergo
ama semper, & vale. Montispeffulani
sexto Kalend. Ianuarij anno M. D C.
LXII.

Extrait du Priuilege du Roy.

LE Roy par ses Lettres Patentes données à Paris le trentième jour de Decembre 1662. Signées, **L E C O Q**, & seellées du grand Seau de cire jaune, A permis au Sieur **E S T I E N N E B A L V Z E**, Chanoine de l'Eglise Metropolitaine de Reims, de faire imprimer par tel Imprimeur & Libraire qu'il voudra le Liure qu'il a composé, intitulé *De Vita Petri Marca Archiepiscopi Parisiensis*. Et deffenses sont faites à toutes personnes, de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'imprimer, vendre, & debiter ledit Liure, durant le temps & espace de quinze années, sur peine aux contrevenans de confiscation des Exemplaires contrefaits, & de cinq cens liures d'amende; ainsi qu'il est plus au long porté par ledit Priuilege.

Et ledit Sieur **B A L V Z E** a cedé & transporté son Priuilege à **F R A N Ç O I S M V G V E T**, Imprimeur & Libraire ordinaire du Roy, pour jouir de tout le contenu en iceluy; ainsi qu'il est porté par l'accord fait entr'eux.

*Acheué d'imprimer pour la premiere fois le
5. Ianuier 1663.*

Les Exemplaires ont esté fournis.

Baluze, Etienne,

Epistola ad Samuelem Sorberium de Vita ... Petri de Marca archiep.
Parisien

Paris 1663

P.lat. 419#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10742932-1